

การฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง

เกาะคอเขา

ความเป็นมา วัตถุประสงค์ ผลที่ต้องการ

ประวัติศาสตร์ ประชากร การตั้งถิ่นฐาน
สังคม เศรษฐกิจ การใช้ที่ดิน

ป่าชายเลน ป่าบก ป่าชายหาดและป่าพรุ
ปะการังและหญ้าทะเล

ประมงชายฝั่ง จับแมลงพลัด ร่อนแร่
สมุนไพร ท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้นำชุมชน กองทุนหมุนเวียน
ฟื้นฟูและจัดการชายฝั่ง

แผนการจัดการชายฝั่ง

บันทึกความรู้และประสบการณ์การฟื้นฟูพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิ

...ชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ

การฟื้นฟูระบบนิเวศที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ ให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืน
จะต้องฟื้นฟูชุมชนด้วย...

การฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง เกาะคอเขา

รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการการใช้หลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคม
ในการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งและการจัดการพื้นที่ประมงยั่งยืน บริเวณเกาะคอเขา จังหวัดพังงา

คณะที่ปรึกษา

ศ.ดร.สนธิ อักษรแก้ว

ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์

รวบรวมและเรียบเรียงโดย

คณะทำงานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

เบญจมาศ โชติทอง

ประติษฐ์ บุญปลอด

ธนรัตน์ ธนวัฒน์

16/151 เมืองทองธานี ตำบลบางพูด

อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

<http://www.tei.or.th>

คณะทำงานชุมชน

คณะทำงานชุมชนบ้านเมืองใหม่ บ้านนอกนา

บ้านทุ่งตึก บ้านปากเกาะ และบ้านบางเนียง

ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

สนับสนุนการดำเนินงานโดย

องค์การสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) ประเทศไทย

โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต

กระทรวงเศรษฐกิจและการพัฒนา สหพันธ์รัฐเยอรมนี

คำนำ

เกาะคอเขา จังหวัดพังงา เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติสึนามิ เมื่อปลายปี 2547 ในขณะนั้น เกาะคอเขาได้รับความช่วยเหลือจากหลายๆ หน่วยงาน และเมื่อภาวะฉุกเฉินได้ผ่านพ้นไป ชุมชนและภาคีต่างๆ เห็นพ้องร่วมกันที่จะใช้หลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ ชายฝั่งและการจัดการพื้นที่ประสบภัยสึนามิ ด้วยการประสานความร่วมมือระดับต่างๆ อย่างต่อเนื่องและ เชื่อมโยงทุกมิติอย่างรอบด้านเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง ให้เป็นทุนในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของชุมชนและความมั่นคงของระบบนิเวศในระยะยาว

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้มีส่วนร่วมกับชุมชนในพื้นที่ระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตชุมชน เกาะคอเขามาตั้งแต่ต้นปี 2548 ผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ อาทิ การปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน การ ส่งเสริมกองทุนหมุนเวียน และการพัฒนาศักยภาพชุมชน เป็นต้น จึงนับเป็นโอกาสดีที่ได้รับการ สนับสนุนงบประมาณจากหลายหน่วยงาน ผ่านสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) ประเทศไทย ดำเนินโครงการการใช้หลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคมในการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งและการจัดการ พื้นที่ประสบภัยสึนามิบริเวณเกาะคอเขา จังหวัดพังงา ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม 2552

โครงการฯ สามารถดำเนินกิจกรรมได้แล้วเสร็จตามที่กำหนดไว้ โดยได้มีการรวบรวมข้อมูล และความรู้ด้านต่างๆ แบ่งเป็น สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ระบบนิเวศชายฝั่ง สังคม เศรษฐกิจ การใช้ ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง พร้อมได้จัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ ในขณะเดียวกัน ก็มีการ จัดทำแผนที่สามมิติแสดงแหล่งทรัพยากรสำคัญ และจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา ระหว่างปี 2553-2555 เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารฉบับนี้ ได้บันทึกข้อมูลและสะท้อนประสบการณ์ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เพื่อให้มีการ เผยแพร่และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

คำขอบคุณ

การดำเนินงานเกิดขึ้นและสำเร็จได้ ด้วยความร่วมมือของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย กับ คณะทำงานชุมชนเกาะคอเขา ทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงาน ต่างๆ จึงใคร่ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา นายจักชุลิมพานิช นายกองค์การบริหารส่วน ตำบลเกาะคอเขา นายรุจิภาส จินากร รองนายกฯ นายสุบรรณ ขจรบุญผาสุก รอง นายกฯ นายมนัสจาริกการ ประธานสภาฯ นายพิเชษฐ์ เสี้ยนเจริญ รองประธานสภาฯ คณะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา และเจ้าหน้าที่

สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 19 (ลำแก่น) นายกิติ เดชโชโต หัวหน้าสถานี ฯ

นายสมาน นาละธรรม และ นายเฉลิม เพชรจ้อย นักวิชาการ

สำนักงานพัฒนาชุมชนตะกั่วป่า นางสุปรียา ณ ตะกั่วทุ่ง พัฒนาการตำบลเกาะคอเขา

สถานีวิจัยวนศาสตร์พังงา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นายเจษฎา วงศ์พรหม

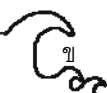
ผู้จัดการสถานีวิจัยวนศาสตร์พังงา

สถานีวิจัยเพื่อการพัฒนาชายฝั่งอันดามัน (หาดประพาส) นายเดชา ดวงนามล และ

คณะนักวิชาการ

สภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) ประเทศไทย นายจนาภา เดอ ซิลวา และ

นายสมศักดิ์ สุนทรนวกัทร

สารบัญ

คำนำ	ก
คำขอบคุณ	ข
สรุปเชิงบริหาร	ง
Executive Summary	จ
1. บทนำ	1
2. สังคมและเศรษฐกิจ	5
3. ระบบนิเวศชายฝั่ง	15
4. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง	25
5. การฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน	35
6. แผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา	43

สรุปเชิงบริหาร

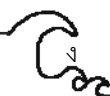
ความเสียหายจากภัยพิบัติสึนามิ เมื่อปลายปี 2547 ได้ส่งผลเสียหายต่อชุมชนและระบบนิเวศเกาะคอเขา ที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลของจังหวัดพังงา แม้มีหลาย ๆ หน่วยงานได้ให้การสนับสนุนเพื่อบรรเทาความเสียหายอันเป็นเรื่องเร่งด่วน แต่การฟื้นฟูระบบนิเวศและการจัดการพื้นที่ชายฝั่งก็ยังคงต้องการการทำงานอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงทุกมิติ

โครงการนี้จึงได้นำแนวคิดการใช้หลักนิเวศวิทยา เศรษฐกิจและสังคม มาปรับใช้ไปพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้สามารถมีบทบาทวางแผนและตัดสินใจ ในการฟื้นฟูระบบนิเวศโดยเชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิตของชุมชน โครงการมีผลลัพธ์สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) ความรู้ที่จำเป็นในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่งเกาะคอเขาได้รับการรวบรวมและเผยแพร่ (2) ชุมชนมีศักยภาพและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่ง ตามหลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า เกาะคอเขาซึ่งเป็นเกาะขนาดเล็ก มีพื้นที่ 63 ตารางกิโลเมตร หรือ 39,375 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นดินทรายและดินปนทราย พื้นที่บางส่วนเป็นเนินเขาและป่าชายเลน จึงเป็นข้อจำกัดในการเพาะปลูก แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่ง ทำให้ประชาชนร้อยละ 86 ประกอบอาชีพประมงโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งเพื่อการยังชีพและการค้า โดยมีสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ปลากระบอก ปูดำ ปูม้า และหอยกัน เป็นต้น ซึ่งล้วนมีวงจรชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนและหญ้าทะเล อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของเกาะคอเขา

นอกจาก ป่าชายเลนซึ่งมีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 33 ของพื้นที่เกาะแล้ว เกาะคอเขายังมีทรัพยากรชายฝั่งอื่นที่สำคัญ ได้แก่ ป่าบก ป่าชายหาด ป่าพรุ แนวปะการัง และหญ้าทะเล ซึ่งมีประโยชน์ต่ออาชีพการประมง และมีความสวยงามที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในฤดูกาลท่องเที่ยว ช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคม โดยเฉพาะพื้นที่ชายหาดด้านตะวันตก และแนวปะการังบริเวณเกาะผ้า แต่ที่ผ่านมาชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวน้อย เนื่องจากมีนักธุรกิจเอกชนจากภายนอกเข้ามาเป็นผู้ดำเนินกิจการโรงแรมและรีสอร์ทต่าง ๆ ในขณะที่เกาะคอเขายังมีปัญหาเรื่องที่ดินและการบุกรุกป่าบกเพื่อทำสวนปาล์มและยางพารามากขึ้น และส่งผลให้มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาเพิ่มขึ้นด้วย

การประสพภัยสึนามิซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ในการบรรเทาปัญหาและฟื้นฟูพื้นที่ที่เสียหายจากภัยพิบัติสึนามิ มีส่วนจุดประกายและหนุนเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง และมีกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขาโดยชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง (ปี 2548-2552) สรุปได้ดังนี้

- ◎ **เริ่มจากงานด้านสังคมและเศรษฐกิจ** คำนึงถึงวัฒนธรรม วิธีการผลิต โครงสร้างทางสังคม ค้นหาและพัฒนาผู้นำเพื่อเป็นแกนในการขับเคลื่อนงาน แล้วค่อยขยายความร่วมมือในชุมชน นอกจากนี้ ยังใช้การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนรู้และศักยภาพของผู้นำ เพิ่มศักยภาพการผลิตและการพึ่งตนเองของชุมชน
- ◎ **ตามด้วยงานด้านฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง** ช่วงแรกๆ ได้ทำการฟื้นฟูป่าชายเลนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติสึนามิ ปลูกริมในพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และใช้พันธุ์ไม้หลายชนิด เพื่อเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ค่อยๆ พัฒนาการจัดการป่าชายเลนในรูปแบบป่าชุมชน มีฐานข้อมูลและการวางแผนมาสนับสนุนให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน
- ◎ **ต่อมาจึงให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านเศรษฐกิจมากขึ้น** โดยใช้ทรัพยากรชายฝั่งที่มีอยู่ เป็นฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้ ทั้งจากการประมงชายฝั่งและการท่องเที่ยว จึงมีแนวคิดในการกำหนดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ กำหนดการใช้เครื่องมือประมง ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังอยู่ในระยะเริ่มและปรึกษาหารือเพื่อให้มีรูปแบบชัดเจนขึ้น

แม้จะสามารถลำดับการขับเคลื่อนงานโดยชุมชน ดังข้อมูลข้างต้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วประเด็นต่างๆ ทั้งด้านนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคม ก็มักถูกนำมาใช้พร้อมๆ กันอยู่เสมอ

ส่วนแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในช่วงปี 2553-2555 มีวิสัยทัศน์ว่า **ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการจัดการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและการใช้ประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน** โดยมีเป้าหมายเพื่อยับยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าบกและทรัพยากรชายฝั่ง ฟื้นฟูและจัดการป่าชายเลนและขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน กำหนดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน ให้ปลอดเครื่องมือประมงทำลายล้าง เพิ่มรายได้จากการใช้ทรัพยากรชายฝั่งและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และให้มีการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการบรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายข้างต้น มียุทธศาสตร์ 4 ประการ ดังนี้

- (1) การฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) การป้องกันภาวะมลพิษและศึกษาการกัดเซาะชายฝั่ง
- (3) การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน
- (4) การพัฒนาศักยภาพการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดแนวทางและโครงการสำคัญๆ ไว้ด้วย ซึ่งชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขาสามารถดำเนินการได้เองบางส่วน แต่บางโครงการต้องการการสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก เช่น ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น

ในระหว่างการจัดทำแผนการจัดการฯ นี้ ชุมชนได้ร่วมศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์แล้วเห็นว่าประเด็นแนวเขตที่ดินเป็นเรื่องเร่งด่วน จึงได้มีการสำรวจแนวเขตป่าชายหาดซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะและแนวเขตป่าชายเลน ติดป้ายแสดงแนวเขตป่าของชุมชน พร้อมมีแผนในการสำรวจแนวเขตป่าบก ภูเขาทะเลและแนวปะการังในโอกาสต่อไป นอกจากนี้ ยังได้นำข้อมูลไปจัดทำป้ายแสดงบริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ความรู้ด้วย

EXECUTIVE SUMMARY

The losses triggered by tsunamis in late 2004 have severely impacted local communities and the ecosystems on Koh Kor Khao (Kor Khao Island) in Phang-nga province. Despite urgent support of several agencies to mitigate the losses, the rehabilitation and the management of coastal areas require integrated and continuous work. So, this project has applied the ecological, economic and societal concepts in its implementation together with the promotion of the communities' participation and capacity enhancement in the planning and decision making in the rehabilitation of the ecosystems and the relevant qualities of life of the communities. Key outputs are (1) the compilation and dissemination of the required knowledge in the rehabilitation and management of the coastal ecosystems of Koh Kor Khao, and (2) the enhanced capacity and participation of the communities in the rehabilitation and management of the coastal ecosystems within the ecological, economic and societal concepts.

Koh Kor Khao, according to the study, is a small island with a total land area of 63 square kilometers or 39,375 rai, with sandy geology in general. Hills and mangrove forests form part of the geographical features, hence, constraints for plantation. However, the fertility of coastal resources contributes to 86% of its population's involvement in small-scale fishery to sustain their livelihoods and for trading. Key aquatic animals include sea mullet, black crab, blue swimming crab, and hard clam, etc, whose life cycles are dependent on mangrove forests and sea grass.

Coastal resource is mainly mangrove forests, which account for 33% of the island's area, other resources include terrestrial forest, beach forest, peat swamp forest, coral reef and sea grass, which contribute not only to fishery but also to tourism as well. Beaches on the western side of the island and the coral reef around Koh Pa (Pa Island) are major attractions. For tourism which its high seasons are between November and February. So far the communities haven't gained much from tourism, however. This is due to the fact that hotels and resorts along the beaches are operated by local and outside businessmen. There is an inclination of the impacts on the public spaces and sites of local natural resources. Meanwhile, land and terrestrial forest encroachment for para-rubber and palm oil plantation are on the increase, which has attracted more foreign migrant workers to settle on the island.

Consequently, the assistance provided by several agencies to mitigate the losses and to restore the areas devastated by tsunami has encouraged a number of communities to become aware of the significance of mangrove forests and coastal resources. In summary, the management of coastal resources by local community action on Koh Kor Khao (2005-2009) *began with the focus on social and economic dimensions*, in which local culture, local production, and social structure were taken into account. Leadership development was undertaken to form a core team to implement the work. Consultation to acquire the data and get access to the needs of the communities was conducted, which led to cooperation of young generation group, fishery group and general public within the community. Meanwhile, revolving funds management has been adopted as a tool to promote learning, enhance the capacity of the communities' leaders, increase the production potential and self-dependency of the communities, and to support coastal resources management activities.

The activities to rehabilitate coastal ecosystems, thus, followed as outlined below.

- Initially, mangrove forests severely affected by tsunami were rehabilitated by re-plantation in every area. Then, the focus shifted to degraded mangrove forest areas. In this stage, the work was undertaken with few academic backup.
- Community forest has been the concept of the work undertaken. A committee was set up, whereas the rules for the utilization of the resources were formulated.
- Enhancement of the biodiversity. Young marine animals were released into the sea, while more diverse plants were grown in mangrove forests and beach forests. Nurseries for plant saplings were set up in the communities to make available the required plants.
- Database and planning were used to support the sustainable management. Surveys of local resources were conducted and the acquired data were disseminated to raise awareness of the community members. Studies of models for utilization of coastal resources, surveys and demarcation of coastal resources sites were conducted, which led to the production of coastal resources management plans to guide the implementation in the unified direction.

More priority on economic dimension was the focus later, with the coastal resources serving as the basis of the work, be it in the production of coastal fishery and community tourism, in order to generate income for the communities. In response to such priority was the adoption of the ideas to demarcate the nurseries of young marine animals and the determination of usable fishing tools, which were implemented and made together with the rehabilitation of the coastal ecosystems. Community tourism, however, is still in the initial stage, requiring consultation to clarify its scope.

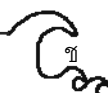
Finally the output of *Koh Kor Khao coastal resources management plan for the years 2010-2012* has been made by participatory survey of data and through the enhancement of the communities' capacity in order to achieve efficient participation in the planning process. The vision of their work is "participatory management of natural resources to achieve the fertility of the ecosystems and sustainable and equitable utilization". The three-year goals have been established to prevent the encroachment and overexploitation of terrestrial forest resources and coastal resources, to rehabilitate and register community forests, to demarcate nursery sites for young marine animals and make them free from destructive fishing equipment, to increase income from the utilization of coastal resources and sustainable tourism, and to treat solid waste and wastewater.

To achieve the vision and goals, four strategies have been developed:

- (1) rehabilitation and management of natural resources,
- (2) prevention of pollution and study of the coastal erosion,
- (3) promotion of sustainable utilization of coastal resources,
- (4) capacity enhancement in coastal resources management.

Key projects and guidelines have been developed for the implementation, most of which can be undertaken by local communities and sub-district administrative organizations. Some projects, however, require external academic and budget support. Besides, stronger roles of young generation, women and local entrepreneurs on Koh Kor Khao should be encouraged via communication, consultation and joint activities.

During the production of coastal resources management plans, the participating communities had acquired the data and analyzed the situation together, which led to one key conclusion that land boundary is a crucial issue. Accordingly, they conducted surveys to identify the boundary of beach forest, which is a public space, and mangrove forests. Signs were put up to demarcate community forests. Plans to survey the boundary of terrestrial forest, site of sea grass and coral reef for future demarcation are now in the pipeline. However, the acquired data from the surveys have now been published in public relations materials and on the signboards along the nature trails to disseminate the knowledge of the ecosystems.

บทนำ

ความเป็นมา | วัตถุประสงค์และผลที่ต้องการ | แนวคิดหลัก | กิจกรรมสำคัญ

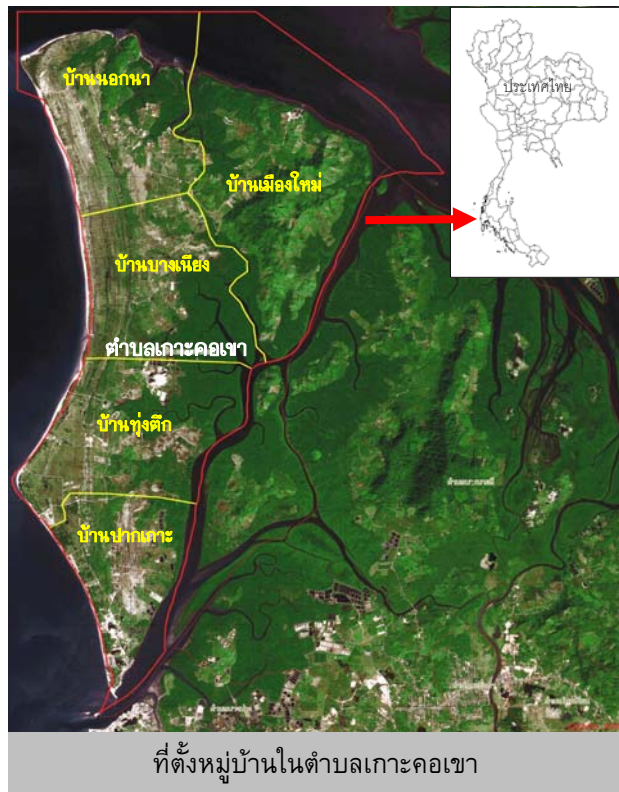
1. บทนำ

ความเป็นมา

เกาะคอเขา เป็นเกาะตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน มีพื้นที่ประมาณ 63 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 39,375 ไร่ ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ตั้งห่างจากที่ว่าการอำเภอตะกั่วป่า 9 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดพังงา ประมาณ 80 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 800 กิโลเมตร

ตำบลเกาะคอเขา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ 1 บ้านเมืองใหม่
- หมู่ที่ 2 บ้านนอกนา
- หมู่ที่ 3 บ้านปากเกาะ
- หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งตึก
- หมู่ที่ 5 บ้านบางเนียง

ภัยพิบัติสึนามิเมื่อปลายปี 2547 ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนในบริเวณชายฝั่งทะเลภาคใต้ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เกาะคอเขาก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติดังกล่าว ทำให้มีผู้เสียชีวิต 75 คน บ้านเรือนได้รับความเสียหายประมาณ 100 หลัง เกือบทุกครอบครัวได้รับผลกระทบด้านอาชีพ ป่าชายเลนได้รับความเสียหายกว่า 300 ไร่ และยังมีทรัพยากรชายฝั่งอื่นๆ ได้ถูกทำลายไป โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณทางตอนใต้และด้านตะวันตก

ที่ผ่านมา มีหลายๆ หน่วยงานได้ให้การสนับสนุนเพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ในด้านที่อยู่อาศัย เครื่องมือประมง ส่งเสริมอาชีพ และฟื้นฟูป่าชายเลน อย่างไรก็ตาม การฟื้นฟูระบบนิเวศและการจัดการพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิบริเวณเกาะคอเขา ยังต้องการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิตของชุมชน

วัตถุประสงค์และผลที่ต้องการ

การดำเนินงานโครงการฯ ในระยะนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจข้อมูลและความรู้ เสริมสร้าง ศักยภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศ ชายฝั่งบริเวณเกาะคอเขา

คาดว่าผลจากการดำเนินงานจะนำไปสู่ผลลัพธ์อย่างน้อย 2 ประการ

ผลลัพธ์ที่ 1 ความรู้ที่จำเป็นในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่งเกาะคอเขาได้รับการ รวบรวมและเผยแพร่

ผลลัพธ์ที่ 2 ชุมชนมีศักยภาพและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่ง ตาม หลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

แนวคิดหลัก

การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง ให้เป็นทุนในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชนและความมั่นคงของระบบนิเวศ ยึดแนวคิดหลักในการดำเนินงาน 3 ประการ

- ◎ **หลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคม** เน้นกระบวนการคิด วางแผนและจัดการอย่างเป็น ระบบ โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยง การสนับสนุน และผลกระทบต่อกันของคุณลักษณะ ต่างๆ ทั้งทางด้านระบบนิเวศ เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่นั้น
- ◎ **การจัดการความรู้** ให้ความสำคัญต่อการศึกษารวบรวมความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ ผู้ใช้สามารถเข้าถึงความรู้ นำมาพัฒนาและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มจาก การบ่งชี้ว่าต้องการความรู้ไปเพื่ออะไร จำเป็นต้องมีความรู้เรื่องอะไร แล้วทำการแสวงหา ความรู้นั้น ต่อจากนั้นก็เป็นขั้นตอนของการกลั่นกรอง วิเคราะห์ จัดระบบ แบ่งปัน และ นำไปใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในที่สุด
- ◎ **การมีส่วนร่วม** ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งระดับชุมชน แม้จะให้ความสำคัญต่อกลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง แต่จะคำนึงถึงกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน ให้เข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ การวางแผนและตัดสินใจได้ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรต่างๆ ที่ทำงานในพื้นที่

กิจกรรมสำคัญ

จากแผนการดำเนินงานในช่วงระยะเวลา 8 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม 2552 ได้มี การดำเนินกิจกรรมสำคัญๆ อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ ดังนี้

กิจกรรมสำคัญของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
ผลลัพธ์ที่ 1 ความรู้ที่จำเป็นในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่งเกาะคอเขาได้รับการรวบรวมและเผยแพร่	
1.1 ระดมความคิดเห็นกับชุมชนและภาคีท้องถิ่น และตั้งคณะทำงาน	- ข้อคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงาน - มีคณะทำงานระดับชุมชนในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และประสานงาน
1.2 สืบหาข้อมูลจากเอกสารและสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม	- ชุดข้อมูลพื้นฐาน ครอบคลุมทั้งด้านทรัพยากรชายฝั่ง และข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม นำไปใช้ในการวางแผนฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน
1.3 สืบหาข้อมูลภาคสนาม	- ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง - แหล่งและสถานภาพทรัพยากรชายฝั่ง - ความคิดเห็น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
1.4 จัดทำแผนที่สามมิติ	- แผนที่แสดงโครงสร้างพื้นฐาน การตั้งถิ่นฐาน และแหล่งทรัพยากรชายฝั่ง
1.5 จัดทำเอกสารเผยแพร่	- เอกสารเผยแพร่ข้อมูลทรัพยากรชายฝั่ง การใช้ประโยชน์ และการฟื้นฟู/จัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนเกาะคอเขา
ผลลัพธ์ที่ 2 ชุมชนมีศักยภาพและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่งตามหลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคมอย่างเป็นรูปธรรม	
2.1 อบรมเสริมสร้างความรู้คณะทำงานชุมชน	- คณะทำงานเข้าใจหลักการนิเวศวิทยา และเศรษฐกิจสังคม - แนวทางการนำมาปรับใช้ในการจัดการชายฝั่งเกาะคอเขา
2.2 ศึกษาดูงานศูนย์สิรินธรราชินีชุมชนเกาะเตียบ จ.ชุมพร และชุมชนลีเล็ด จ.สุราษฎร์ธานี	- แนวคิดในการรวบรวมนำข้อมูลและความรู้ท้องถิ่นมาใช้ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง - การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนกรณีตัวอย่าง
2.3 เวทีแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ทางวิชาการ	- ผู้แทนชุมชนแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับนักวิชาการจากสถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งภูเก็ต ทำให้ได้องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการวางแผนและดำเนินการฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
2.4 จัดทำแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา	- แผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และเพื่อเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.5 จัดทำแนวเขต ฟื้นฟูและจัดการระบบนิเวศชายฝั่ง	- แนวเขตป่าชายเลนชุมชน และป่าชายหาดสาธารณะ - สืบหาพรรณไม้ป่าชายหาด - สื่อความรู้ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ - ทำความสะอาดและปลูกไม้ชายหาด
2.6 เวทีสรุปประสบการณ์และแลกเปลี่ยนบทเรียน	- บทเรียนจากการดำเนินงานฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่ง - แนวทางในการทำงานในระยะต่อไป

สังคมและเศรษฐกิจ

ประวัติศาสตร์ | ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน | สังคม | เศรษฐกิจ | การใช้ที่ดิน

2. สังคมและเศรษฐกิจ

ประวัติศาสตร์

เกาะคอเขาเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ในอดีตกาลเคยเป็นเส้นทางการค้าขายสำคัญของเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะชาวอินเดีย จีน อาหรับ และมลายู พบหลักฐานซากโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมาย เช่น เศษภาชนะดินเผาที่ผลิตในสมัยราชวงศ์ถังของจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-13 และเครื่องแก้วของชาวเปอร์เซีย ทำให้เชื่อได้ว่าบริเวณนี้เคยเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในสมัยศรีวิชัย และยังคงเป็นเมืองท่าค้าขายและจอดเรือหลบลมมรสุม รวมทั้งเป็นที่พักขนถ่ายสินค้าเพราะตั้งอยู่ตรงกลางของเส้นทางเดินเรือและตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำตะกั่วป่า ซึ่งสามารถลำเลียงสินค้าต่อไปทางบกโดยข้ามเขาskog ไปลงแม่น้ำคีรีรัฐ ออกอ่าวบ้านดอนและเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกหรือส่งต่อไปยังประเทศจีน

จากเรื่องเล่าของอาจารย์วิมล โสภารัตน์ ระบุว่านักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าบริเวณบ้านทุ่งตึก หมู่ที่ 4 ของตำบลเกาะคอเขา คือ **เมืองท่าตะโกลา** หรือ **ชุมชนตะกั่วป่าโบราณ** ที่ถูกกล่าวถึงในหลักฐานต่างๆ เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ โดยมีซากโบราณสถานและหลักฐานสำคัญที่ทำให้เชื่อว่าเมืองตะโกลา เป็นเมืองท่าที่อยู่ในเส้นทางการค้าโบราณ เชื่อมโยงดินแดนตะวันตกและตะวันออก เช่น ซากอาคาร ลูกปัด เครื่องแก้วและภาชนะดินเผาของเปอร์เซีย ภาชนะดินเผาของจีน เป็นต้น บริเวณดังกล่าวนี้จึงได้รับการขึ้นทะเบียนไว้เป็นโบราณสถาน ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2478

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เกาะคอเขาเคยมีฐานะเป็นอำเภอ ขึ้นอยู่กับจังหวัดตะกั่วป่า ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2444 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทางราชการได้ย้ายจังหวัดตะกั่วป่ามาตั้งที่เกาะคอเขา เรียกบริเวณที่ตั้งจังหวัดว่า “เมืองใหม่” มีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครอง ต่อจากนั้นราว พ.ศ.2456 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายที่ตั้งจังหวัดตะกั่วป่าไปตั้งที่บ้านย่านยาว (ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอตะกั่วป่า ปัจจุบัน) บริเวณที่ตั้งเดิม (เมืองใหม่) จึงถูกใช้เป็นที่ว่าการอำเภอเกาะคอเขา

ร่องรอยประวัติศาสตร์ที่พบบนเกาะคอเขา

ในปี พ.ศ. 2482 สมัยรัชกาลที่ 7 มีการยุบจังหวัดตะกั่วป่ามาเป็นอำเภอ ทำให้อำเภอเกาะคอเขาถูกลดฐานะเป็นกิ่งอำเภอเกาะคอเขา ที่ว่าการกิ่งอำเภอยังคงตั้งอยู่ที่บ้านเมืองใหม่ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2508 กระทรวงมหาดไทย ให้ย้ายที่ทำการกิ่งอำเภอเกาะคอเขา ไปตั้งที่หมู่ 2 ตำบลคุระ (ที่ตั้งของอำเภอคุระบุรีในปัจจุบัน) และในปี 2511 ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอคุระบุรี เกาะคอเขาจึงถูกลดฐานะลงมาเป็นตำบลเกาะคอเขา ขึ้นอยู่กับอำเภอคุระบุรีระยะหนึ่ง หลังจากนั้น ในปี 2531 ได้ขอย้ายไปขึ้นกับอำเภอตะกั่วป่าเพื่อความเหมาะสม จนกระทั่งปัจจุบัน

ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บนเกาะ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทำการค้ายุคโบราณ ต่อมาประมาณปี 2488 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีผู้อพยพจากจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ มาปักหลักเพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำกิน เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนี้ ยังมีบางส่วนย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัจจุบันตำบลเกาะคอเขามีประชากรที่อาศัยอยู่จริง 725 คน แยกเป็นชาย 386 คน หญิง 339 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 11.51 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยบ้านนอกนามีจำนวนประชากรมากที่สุด และบ้านบางเนียงมีประชากรน้อยที่สุด ก่อนเกิดภัยพิบัติสึนามิ เมื่อปลายปี 2547 เกาะคอเขามีประชากรหนาแน่นมากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากผู้ที่รอดชีวิตบางส่วนมีความหวาดกลัวและรู้สึกไม่ปลอดภัย จึงได้อพยพโยกย้ายไปอาศัยอยู่บนฝั่ง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีแรงงานต่างด้าวซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพม่า เข้ามารับจ้างทำสวนและรับจ้างทั่วไปอีกจำนวนมาก คาดว่าจะมีมากกว่า 500 คน

จำนวนครัวเรือนและประชากรที่อาศัยอยู่จริง ในตำบลเกาะคอเขา

ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
หมู่ที่ 1 บ้านเมืองใหม่	54	83	71	154
หมู่ที่ 2 บ้านนอกนา	68	129	119	248
หมู่ที่ 3 บ้านปากเกาะ	36	66	47	113
หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งตึก	31	58	63	121
หมู่ที่ 5 บ้านบางเนียง	23	50	39	89
รวมทั้งสิ้น	212	386	339	725

ที่มา: การสำรวจภาคสนาม ณ มกราคม 2552

การตั้งถิ่นฐานในเกาะคอเขา

การตั้งถิ่นฐานของประชากรมีความหนาแน่นอยู่บริเวณทิศเหนือมากกว่าทิศใต้ โดยกระจายตัวบริเวณแนวถนนสายหลักเชื่อมจากท่าเรือด้านทิศใต้ของเกาะไปยังพื้นที่บริเวณด้านทิศเหนือ อีกส่วนหนึ่งกระจายตัวอยู่ในบริเวณพื้นที่ทำกินและใกล้ๆ ลำคลองที่ไหลผ่านป่าชายเลนออกสู่ทะเล เพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพ ส่วนพื้นที่ฝั่งด้านตะวันตกทางตอนใต้ของเกาะ ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของร้านค้า โรงแรมและรีสอร์ทต่างๆ ที่รองรับนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ มีร้านค้าและร้านอาหาร กระจุกตัวในบริเวณท่าเรือ

สภาพสังคม

สังคมในเกาะคอเขา เป็นชุมชนดั้งเดิมและมีผู้ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน บนพื้นที่ซึ่งมีสภาพเป็นเกาะเล็กๆ จึงมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงและมีลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกัน แม้ปัจจุบันความสัมพันธ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัย

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ที่ยึดหลักแนวปฏิบัติตามแบบอย่างไทยพุทธทั่วไป มีวัดและสำนักสงฆ์อยู่ 2 แห่ง ประชาชนยังยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีแต่งงาน ประเพณีงานบวช ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยแพ ประเพณีทำขวัญข้าว ประเพณีกินเจ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เป็นต้น

ในตำบลเกาะคอเขา มีสถานศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านนอกนา มีจำนวนนักเรียน 85 คน และคณะครู 6 คน โรงเรียนบุญสูงอุปถัมภ์ มีจำนวนนักเรียน 29 คน และคณะครู 4 คน มีสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สถานีอนามัยบ้านปากเกาะ และสถานีอนามัยบ้านนอกนา ซึ่งมีจำนวนบุคลากรทางการแพทย์รวม 4 คน และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 34 คน

การสัญจรบนเกาะ มีถนนสายหลักที่เชื่อมตั้งแต่ทิศเหนือมายังทิศใต้ มีลักษณะเป็นถนนลาดยางยาวประมาณ 15 กิโลเมตร ส่วนการเดินทางสัญจรระหว่างเกาะกับแผ่นดิน ต้องอาศัยเรือขนาดเล็กข้ามฟากสำหรับคนและรถมอเตอร์ไซด์ หากเป็นรถยนต์ก็ต้องใช้แพขนานยนต์ซึ่งให้บริการในช่วงเวลา 06:00-18:00 น. ปัจจุบันมีแผนในการก่อสร้างสะพานเชื่อมระหว่างเกาะกับแผ่นดิน ซึ่งยังไม่มีมีการกำหนดตำแหน่งที่ชัดเจน

การสัญจรด้วยเรือข้ามฟากขนาดเล็กและแพขนานยนต์ระหว่างเกาะคอเขาและแผ่นดิน

แต่ละหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันทั้งก่อนและหลังประสบภัยสึนามิ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มกิจกรรมด้านการเงิน โดยเกือบทุกชุมชนมีกองทุนหมู่บ้าน ยกเว้นบ้านบางเนียง ซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็กและไม่ต้องการกองทุนหมู่บ้านเนื่องจากมีกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว โดยทุกหมู่บ้านยังมีกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลาย

กลุ่มกิจกรรมในชุมชน

ชุมชน	จำนวน (กลุ่ม)						
	กลุ่มออมทรัพย์	กองทุนหมู่บ้าน	กองทุนหมุนเวียน	กลุ่มประมงชายฝั่ง	กลุ่มสตรี	กลุ่มสหกรณ์	กลุ่มอนุรักษ์
บ้านเมืองใหม่	4	1	2	1	1	0	1
บ้านอกนา	3	1	3	1	0	0	1
บ้านปากเกาะ	4	1	3	0	0	1	1
บ้านทุ่งตึก	2	1	3	0	1	0	1
บ้านบางเนียง	1	0	1	0	1	1	1

ที่มา: การสำรวจโดยคณะทำงาน มกราคม 2552

สำหรับกองทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนหลังจากประสบภัยสึนามิ นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ และเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานประมงจังหวัด เป็นต้น ส่วนองค์กรสาธารณะประโยชน์และองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ สภาเกษตรกรไทย มูลนิธิแอตดร้า มูลนิธิริรักษ์ไทย องค์กรคาทอลิก สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน มูลนิธิแอคชั่นเอด สถาบันคีนันเอเชีย และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เป็นต้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในตำบลเกาะคอเขาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยมีการประมงเป็นอาชีพหลัก รองลงมาคือการทำสวน เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง และค้าขาย เป็นต้น

- 1) **การประมง** ด้วยสภาพพื้นที่ของเกาะ มีทะเลล้อมรอบ และมีทรัพยากรที่สมบูรณ์ จึงเหมาะสำหรับการประมง แม้ว่าในปัจจุบันทรัพยากรสัตว์น้ำได้ลดปริมาณจำนวนลงจากเดิม แต่อาชีพประมงในรูปแบบต่างๆ ก็ยังสร้างรายได้และหาเลี้ยงครอบครัวของคนในเกาะคอเขา อาทิ การวางเบ็ดราว รุนเคย วางอวนปลากระบอก ลอบหมึก ปลาเก๋า ปูม้า ปูดำ วางอวน ถ่วงกุ้งมังกร เป็นต้น รวมถึงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง
- 2) **เกษตรกรรม** ได้แก่ สวนยางพารา สวนปาล์ม ซึ่งมีปลูกในพื้นที่บ้านเมืองใหม่ หมู่ที่ 1 บ้านอกนา หมู่ที่ 2 และบ้านบางเนียง หมู่ที่ 5 บางส่วน เพราะมีสภาพเป็นดินเหนียวปน

ทรายและดินภูเขา จึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืช ส่วนพื้นที่ที่มีสภาพเป็นดินทราย ส่วนใหญ่จะปลูกมะม่วงหิมพานต์ และกระถินเทพา

- 3) **เลี้ยงสัตว์** ในอดีตเกษตรกรกรบนเกาะคอเขาส่วนหนึ่งนิยมเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค กระบือ โดยเลี้ยงครั้งละมากๆ ประมาณ 50-100 ตัวต่อครอบครัว ซึ่งสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้ดี ครอบครัวที่เลี้ยงโค กระบือจำนวนมากๆ มักจะเป็นครอบครัวที่มีฐานะดี เพราะโค กระบือสามารถขายได้ 10,000-15,000 บาทต่อตัว แต่ในปัจจุบันมีผู้เลี้ยงโคและกระบือน้อยลงไปมาก พบในบ้านนอกนาและบ้านทุ่งตึกประมาณ 10 ครอบครัวๆ ละ 10-50 ตัว เนื่องจากพื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ได้ถูกนำไปใช้ในการเพาะปลูกพืชเกือบหมด ส่วนการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ นิยมเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร

ลักษณะการประกอบอาชีพในเกาะคอเขา

- 4) **รับจ้าง** ส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างระยะสั้น ในสถานที่ประกอบการร้านอาหาร โรงแรม รีสอร์ท ในช่วงเดือนตุลาคมถึงมีนาคม ซึ่งเป็นฤดูกาลท่องเที่ยว นอกจากนั้น เป็นการรับจ้างก่อสร้างทั่วไป เป็นลูกเรือประมง ต่อเรือ ซ่อมแซมเรือประมงขนาดเล็ก และรับจ้างทำสวน
- 5) **ค้าขาย** พบมากที่บ้านปากเกาะ โดยมีลักษณะเป็นร้านค้าของชำ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ส่วนชุมชนอื่นๆ มีร้านค้าจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภค หมู่บ้านละ 2-3 แห่ง

เห็นได้ว่า ประชาชนในเกาะคอเขามีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย สามารถประกอบอาชีพได้ตลอดทั้งปี ในช่วงฤดูมรสุมที่ไม่สามารถทำการประมงได้ ก็หันไปประกอบอาชีพอื่น สำหรับบางครอบครัวไม่มีที่ดินทำเกษตรกรรม ก็ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก

อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็ยังมีปัญหาการผลิต ซึ่งข้อมูลที่ได้สะท้อนในการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาการขาดแคลนผลผลิตทางเกษตรตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง และมีพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย **ทุกข์-ปัญหา สมุทัย-สาเหตุแห่งปัญหา นิโรธ-ผลกระทบ และ มรรค-ทางออก**

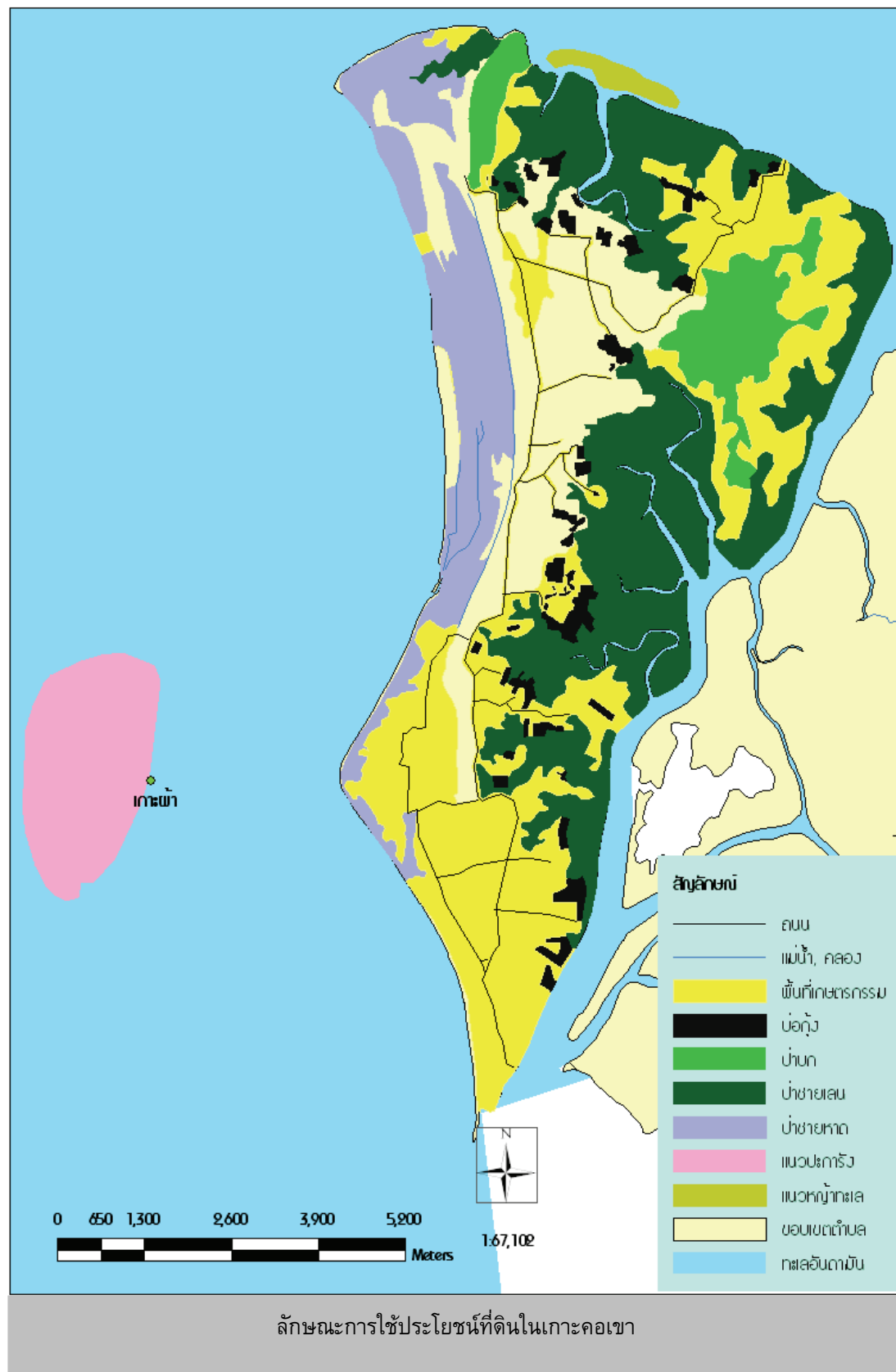
ปฏิทินอาชีพของชุมชนในเกาะคอเขา

กิจกรรม	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ประมงชายฝั่ง												
- วางเบ็ดราวปลา												
- วางอวนถ่วงกุ้งมังกร												
- ลอบปลากะพงแดง												
- รุกข์กุ้งเคย												
- โส้กุ้ง												
- วางอวนลอยปลา/ หยองปูดำ												
- เก็บหอย/ ลอบหมีก/ปลาเก๋า												
เกษตรกรรม												
- สวนมะม่วงหิมพานต์/มะพร้าว												
- สวนปาล์มน้ำมัน												
- สวนยางพารา												
- เก็บสละตอ												
- สวนผลไม้												
เลี้ยงสัตว์												
รับจ้างและค้าขาย												
บริการท่องเที่ยว												

จากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทำให้ชุมชนได้ข้อสรุปว่าควรมีการรวมกลุ่มกัน อาทิจการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เพื่อเป็นศูนย์กลางรับซื้อและจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร การจัดตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้าน รวมทั้ง จัดตั้งกลุ่มแพชุมชนหรือสหกรณ์ร้านค้าเพื่อรับซื้อและจำหน่ายสินค้าและอุปกรณ์ประมงพื้นบ้าน นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้เพิ่มเติมด้านวิชาการทั้งด้านการเกษตรและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานเพื่อลดต้นทุนการผลิต และจัดสร้างแหล่งเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี

การใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ที่ดินในเกาะคอเขา โดยรวมแล้วยังคงเป็นพื้นที่สีเขียวปกคลุมซึ่งจำแนกได้เป็น ป่าบกและป่าชายเลนที่สมบูรณ์ นอกจากนั้น เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่อกุ้ง และการตั้งถิ่นฐานซึ่งมีการกระจายตัวเป็นหย่อมๆ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าบางส่วนได้เป็นที่ดินของเอกชนซึ่งไม่ได้มีการทำประโยชน์ใดๆ และพื้นที่ป่าสมบูรณ์บางส่วนก็ได้ถูกบุกรุกและเปลี่ยนสภาพไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทในเกาะคอเขา จำแนกโดยเรียงตามลำดับได้ดังนี้

- ๑ พื้นที่ป่าชายเลน ร้อยละ 32.90
- ๑ พื้นที่เกษตรกรรม ร้อยละ 31.96
- ๑ พื้นที่ชายหาด ร้อยละ 12.55
- ๑ พื้นที่ป่าบก ร้อยละ 10.17
- ๑ พื้นที่บ่อเลี้ยงกุ้ง ร้อยละ 2.52
- ๑ อื่นๆ ร้อยละ 9.89

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าธรรมชาติทั้งป่าชายเลนและป่าบกที่ยังสมบูรณ์ มีประมาณร้อยละ 43 ของพื้นที่ โดยมีแนวโน้มที่จะถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่นำเข้ามาเพาะปลูกในเกาะคอเขาเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง มีเจ้าของทั้งเป็นประชาชนบนเกาะคอเขาและนายทุนจากภายนอก โดยจ้างแรงงานชาวพม่าเป็นผู้ดูแล ส่วนพื้นที่ชายหาดและพื้นที่อื่นๆ จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะปัจจุบันมีผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามาดำเนินกิจกรรมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

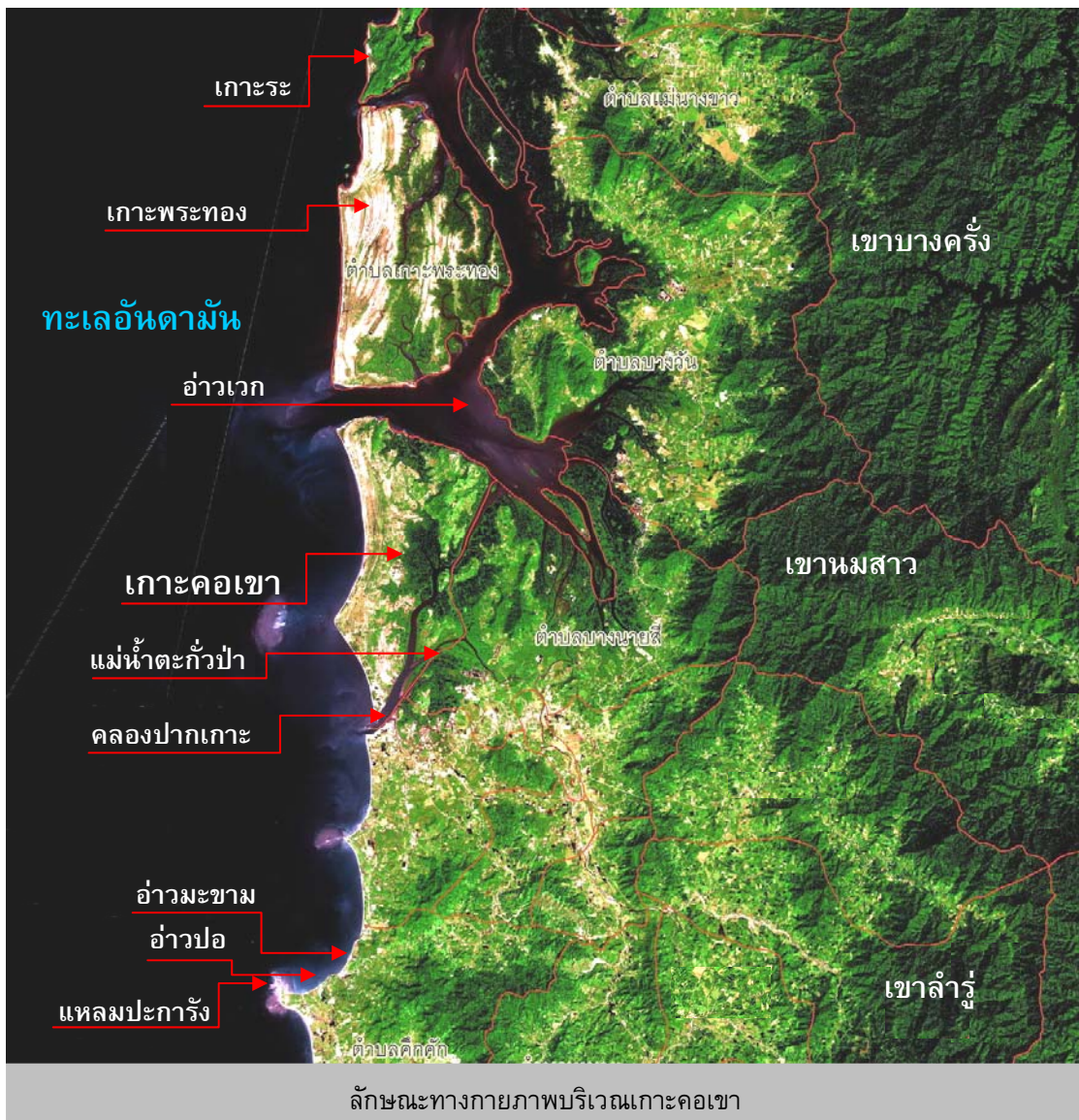
ระบบนิเวศชายฝั่ง

ป่าชายเลน | ป่าบก | ป่าชายหาดและป่าพรุ | ปะการังและหญ้าทะเล

3. ระบบนิเวศชายฝั่ง

เกาะคอเขา มีลักษณะเป็นเกาะในบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำหลายสายซึ่งไหลมาจากต้นน้ำที่เป็นเทือกเขาสูงของจังหวัดพังงาที่ทอดตัวตามแนวเหนือใต้ แล้วไหลลงมารวมกันที่อ่าวเวก เหนือเกาะคอเขา นอกจากนี้ มีแม่น้ำตะกั่วป่าและแม่น้ำอื่นๆ ไหลผ่านชุมชนลงสู่คลองปากเกาะ ซึ่งคั่นระหว่างเกาะคอเขากับผืนแผ่นดิน ทำให้เกาะคอเขาได้รับอิทธิพลจากการชะล้างของตะกอนดินและทราย รวมทั้งสารต่างๆ ที่ถูกชะล้างจากบนฝั่งมาทับถมอยู่บริเวณด้านทิศใต้และด้านตะวันออกของเกาะอย่างต่อเนื่อง จนสามารถเห็นสันดอนทรายได้ชัดในช่วงน้ำลง

พื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามันในบริเวณใกล้เคียงกับที่ตั้งของเกาะคอเขา นอกจากมีลักษณะเป็นพื้นที่ปากแม่น้ำแล้ว ยังมีเกาะขนาดเล็กๆ อาทิ เกาะพระทอง เกาะระ ตั้งทางทิศเหนือ ส่วนพื้นที่ชายฝั่งทะเลทางทิศใต้มีลักษณะเป็นหาดทราย อ่าว และแหลม ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวหนาแน่น ได้แก่ แหลมปะรัง อ่าวมะขาม และเขาหลัก ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ ถัดลงไปทางทิศใต้ของพื้นที่ดังกล่าว

ลักษณะพื้นที่ในเกาะคอเขา มีภูเขาตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะและลาดต่ำลงมาทางทิศใต้ ส่วนพื้นที่ด้านตะวันตกของเกาะเป็นหาดทรายแคบๆ ตลอดแนว ตั้งแต่หัวเกาะจนถึงท้ายเกาะ รวมระยะทาง 16.8 กิโลเมตร ซึ่งเป็นหาดทรายที่สวยงาม มีการจับจองพื้นที่เพื่อประกอบการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ส่วนพื้นที่ด้านตะวันออกเป็นพื้นที่ราบมีป่าชายเลนปกคลุมหนาแน่น และมีคลองหลายสายไหลผ่าน

ในสภาพภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มี 2 ฤดูกาล คือ **ฤดูร้อน** เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน **ฤดูฝน** เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม อุณหภูมิในแต่ละฤดูกาลไม่แตกต่างกันมากคืออยู่ระหว่าง 25-34 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนประมาณ 3,000-4,000 มิลลิเมตรต่อปี

เกาะคอเขา ถือเป็นพื้นที่บริเวณชายฝั่งที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ป่าไม้ ภูเขาทะเล ปะการัง และสัตว์น้ำต่างๆ มีพื้นที่โดยประมาณ ได้ดังนี้

- ◎ ป่าชายเลน 12,954.73 ไร่
- ◎ ป่าชายหาด 200 ไร่ (เฉพาะพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ไม่รวมพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์)
- ◎ ป่าบก 4,005 ไร่
- ◎ ป่าพรุ ส่วนใหญ่เป็นที่ดินซึ่งครอบครองโดยเอกชน ยังไม่สามารถระบุขนาดพื้นที่ได้
- ◎ ภูเขาทะเล 343 ไร่
- ◎ แนวปะการัง 2,300 ไร่

ภัยพิบัติสึนามิเมื่อปลายปี 2547 ได้ทำให้ป่าชายเลนบริเวณด้านเหนือและตะวันออกของเกาะเสียหายไปประมาณ 300 ไร่ ป่าชายหาดบริเวณแนวชายหาดด้านตะวันตกได้รับผลกระทบรุนแรงเกือบทั้งหมด ปะการังบริเวณเกาะผาได้รับความเสียหายบางส่วน สำหรับแนวภูเขาทะเลบริเวณชายฝั่งเหนือเกาะคอเขาได้รับผลกระทบเล็กน้อย

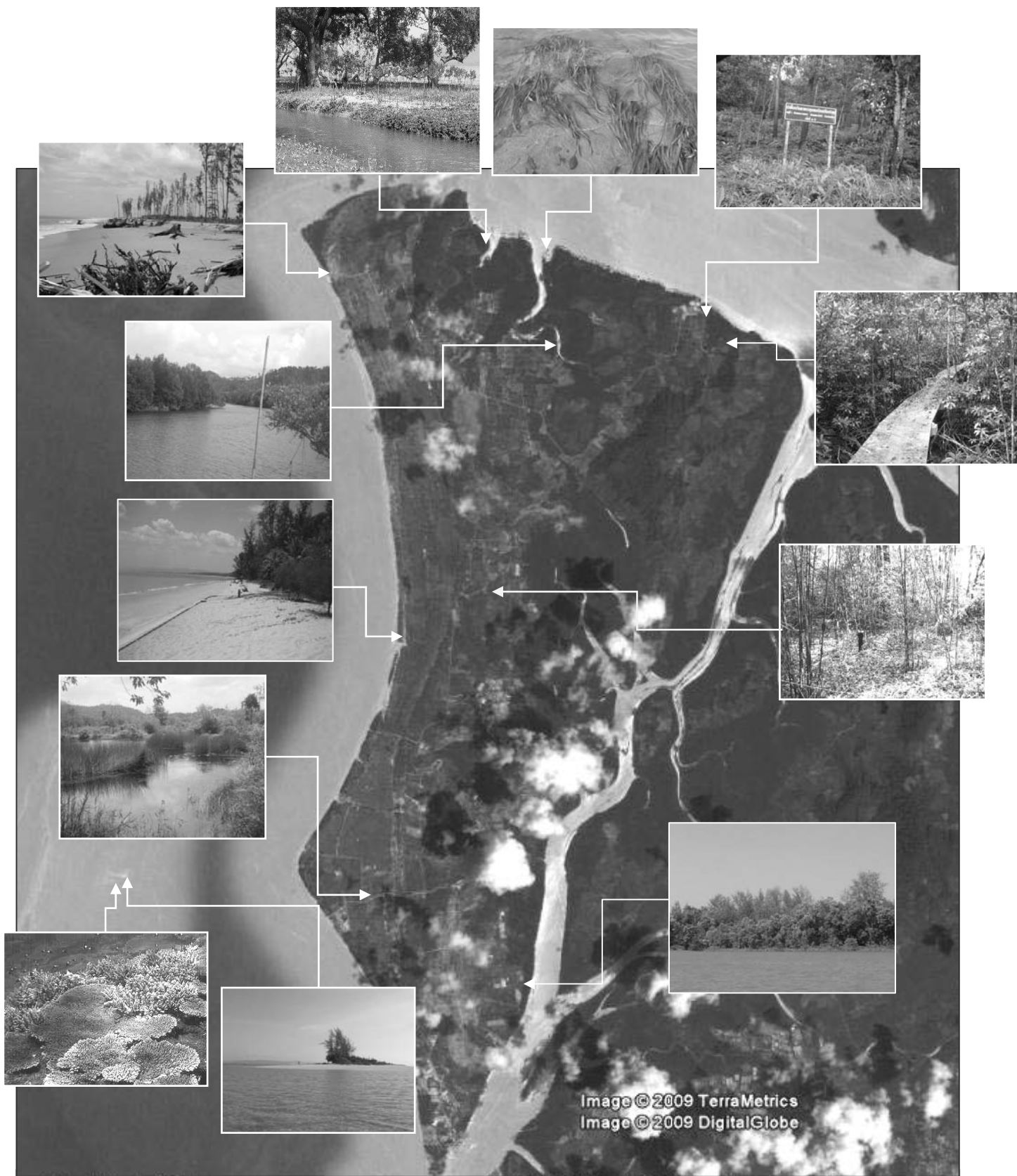

Image © 2009 TerraMetrics
Image © 2009 DigitalGlobe

แหล่งทรัพยากรชายฝั่งที่สำคัญของเกาะคอเขา

ป่าชายเลน

เกาะคอเขา มีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 16.4 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 12,954.73 ไร่ (แปลจากภาพถ่ายดาวเทียม ปี 2550) ป่าชายเลนผืนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลและลำคลองต่างๆ ในบริเวณบ้านเมืองใหม่ บ้านนอกนา และบ้านบางเนียง ส่วนบ้านปากเกาะและบ้านทุ่งตึก มีป่าชายเลนเป็นกลุ่มเล็กๆ ตามริมคลอง ส่วนใหญ่ยังมีสภาพอุดมสมบูรณ์มากโดยเฉพาะทางด้านทิศเหนือ แม้บางพื้นที่ได้เคยผ่านการสัมปทานตัดไม้ เพื่อเผาถ่านในช่วงปี 2510-2530 แต่เมื่อหมดอายุการสัมปทาน ป่าชายเลนได้มีโอกาสฟื้นฟูตามธรรมชาติ ส่วนป่าชายเลนด้านทิศตะวันตกที่ได้รับผลกระทบเสียหายจากภัยพิบัติสึนามิ ก็ได้รับการฟื้นฟูแล้ว

สภาพป่าชายเลนที่เสียหายจากภัยสึนามิและได้รับการปลูกฟื้นฟู

สถานการณ์ภัยพิบัติสึนามิ ได้ทำให้ประชาชนในตำบลเกาะคอเขา เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากขึ้น ทุกชุมชนในเกาะคอเขาได้ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ทั้งการปลูก การฟื้นฟู และจัดการป่าชายเลนรวมพื้นที่กว่า 9,000 ไร่ แบ่งรายหมู่บ้านได้ดังนี้

- ◎ บ้านเมืองใหม่ หมู่ที่ 1 ประมาณ 3,850 ไร่
- ◎ บ้านนอกนา หมู่ที่ 2 ประมาณ 2,050 ไร่
- ◎ บ้านปากเกาะ หมู่ที่ 3 ประมาณ 160 ไร่
- ◎ บ้านทุ่งตึก หมู่ที่ 4 ประมาณ 200 ไร่
- ◎ บ้านบางเนียง หมู่ที่ 5 ประมาณ 2,780 ไร่

จากการสำรวจชนิดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนในเกาะคอเขาโดยชุมชน พบว่ามีไม้เบิกนำ จำพวกแสมทะเล และลำแพน ส่วนพันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ โกงกางใบเล็ก ตะบูน แสม พังกา ถั่ว เป็นต้น บริเวณริมคลองซึ่งน้ำกร่อย มีต้นเหียงกลาหมอบและต้นจากขึ้นกระจายอยู่ นอกจากนี้ ยังเคยพบพันธุ์ไม้หายาก จำพวกตะบูนดำ (ปัจจุบันได้ถูกตัดไปแล้ว) ส่วนสัตว์น้ำที่พบได้ทั่วไป ได้แก่ ปูแสม หอยจับแฉง หอยน้ำพริก ลูกกุ้ง ลูกปลา และปลาตีน เป็นต้น

พันธุ์ไม้เด่นในป่าชายเลนบ้านเมืองใหม่และบ้านนอกนา

โกงกางใบเล็ก (<i>Rhizophora apiculata</i>)	พังกาหัวสุมดอกขาว (<i>Bruguiera sexangula</i> Poir.)
ตะบูนขาว (<i>Xylocarpus granatum</i> Koen.)	พังกาหัวสุมดอกแดง (<i>Bruguiera gymnorhiza</i> Savigny)
ถั่วขาว (<i>Bruguiera cylindrical</i> Bl.)	ฝาดดอกขาวหรือเหมา (<i>Lumnitzera racemosa</i> Willd.)
ลำแพน (<i>Sonneratia ovata</i> Back)	แสมทะเลหรือปูโลง (<i>Avicennia marina</i> Vierh.)
ถั่วดำ (<i>Bruguiera parviflora</i> Wight & Arn.ex Griff)	

ส่วนผลการสำรวจความรู้และความคิดเห็นของของประชาชนด้วยแบบสอบถาม ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ไม้ที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ แบ่งออกเป็นกลุ่ม **ไม้ใช้สอย** ได้แก่ โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ จาก ตะบูนดำ ถั่วขาว ถั่วดำ พังกาหัวสุมดอกแดง เมาทะเล ปูโลง แสม เป็นต้น กลุ่ม **พืชสมุนไพร** ที่พบในป่าชายเลน ได้แก่ แก้มหมอ เถาวัลย์เปรียง ประดู่ทะเล ว่านร้อยรู เป็นต้น

ป่าบก

ป่าบกในเกาะคอเขาเป็นลักษณะพื้นที่เนินเขาขนาดย่อม อยู่บริเวณด้านทิศเหนือของเกาะคอเขา มีสภาพป่าหลากหลายทั้งป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบชื้น ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่สาธารณะซึ่งชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ป่าบกในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ได้แก่ **ป่าเขาพระพิชัย** อยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านเมืองใหม่ มีเนื้อที่ประมาณ 1,143 ไร่ เป็นสภาพป่าดิบแล้งที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันได้ถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา เป็นต้น คงเหลือป่าที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ประมาณ 300 ไร่ นอกจากนี้ ยังมี**ป่าเขาบางเหียง**หรือที่ชาวบ้านเรียกเขาคลองโตน เป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญของเกาะคอเขา มีเนื้อที่ประมาณ 1,863 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นเป็นแหล่งต้นน้ำของคลองโตน คลองบางเหียง และลำน้ำสาขาอีกหลายสาย ปัจจุบันถูกบุกรุกครอบครองเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ คงเหลือป่าที่สมบูรณ์ประมาณ 500 ไร่ หากไม่มีมาตรการดูแล ป้องกัน อาจถูกบุกรุกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดในอนาคต

สภาพเขาพระพิชัยบางส่วนที่ถูกบุกรุกทำลาย

ป่าสาธารณะ ได้แก่ **เขาคอเขา**หรือเขาแหลมผักเบี้ย ตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านนอกนา มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง สภาพป่ามีทั้งป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง และป่าดิบชื้น ปัจจุบันมีการบุกรุกเช่นกัน โดยมีการออกเอกสารสิทธิ์จากบุคคลภายนอกชุมชน ในป่าบริเวณนี้พบหลุมหลบภัยและหอบังคับการบินของกองทัพทหารญี่ปุ่น ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบัน ชุมชนมีแผนพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นจุดชมวิวยุทธศาสตร์ที่สวยงามของเกาะคอเขา

ชนิดพืชที่สำคัญในบริเวณป่าบก ได้แก่ ตะเคียนหิน พะยอม เป็นต้น ส่วนชนิดสัตว์ที่ชุมชนได้ใช้เป็นอาหาร ได้แก่ ไก่ป่า หมูป่า อีเห็น นอกจากนี้ ยังมีสัตว์จำพวก กระรอก นกชนิดต่างๆ งู เหลื่อม ตะกวด แย้ เป็นต้น

ป่าชายหาดและป่าพรุ

ป่าชายหาด ส่วนใหญ่พบบริเวณด้านตะวันตกของเกาะคอเขา มีแนวชายหาดต่อเนื่องตั้งแต่ทางทิศเหนือจนถึงทิศใต้ของเกาะ สภาพพื้นที่เป็นดินทรายจัดและทรายปนตะกอนดิน ลักษณะของชายหาดลาดชันเล็กน้อย บางพื้นที่มีเสม็ดขาวและเสม็ดแดงขึ้นแทรกปะปนอยู่ในทุ่งหญ้าซึ่งกระจายอยู่ทั่วเกาะ บางบริเวณพบการกัดเซาะชายฝั่งของน้ำทะเล ทำให้หาดทรายบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ภัยพิบัติสึนามิที่ผ่านมา ทำให้ป่าชายหาดเสื่อมโทรมลง ต้นไม้โค่นล้ม หักกลางต้น และถอนราก เนื่องจากความแรงของคลื่นและลม บางส่วนยืนต้นตายเนื่องจากคลื่นยักษ์พัดเอาน้ำเค็มเข้ามาท่วมขังเมื่อพืชไม่สามารถทนความเค็มได้ได้ล้มตายเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ป่าชายหาดเหล่านี้ยังไม่มี การฟื้นฟูแต่อย่างใด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นที่ดินของเอกชน

ส่วนป่าชายหาดที่เป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านเหลือไม่มากนัก เพราะมีการบุกรุกครอบครองออกเอกสารสิทธิ์เกือบทุกหมู่บ้าน เท่าที่มีการสำรวจพบว่ายังคงเหลืออยู่ ได้แก่ **พื้นที่สาธารณะบ้านบางเหียง** ซึ่งเป็นป่าชายหาดที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 2-4 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 32 ไร่ มีสภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าดิบแล้ง มีพรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ พะยอม ไข่ป่า ต้นเสม็ดแดง เสม็ดขาว เป็นต้น

แนวเขต สภาพป่าและการสำรวจชนิดพันธุ์ไม้ในป่าชายหาดบ้านบางเหียง

ปัจจุบันป่าสาธารณะบ้านบางเนียงแห่งนี้ ยังไม่มีการบุกรุกเพราะชุมชนมีการปกป้องดูแลรักษา ในรูปแบบป่าชุมชน มีแนวเขตชัดเจน ป่าสาธารณะผืนนี้ได้เป็นแหล่งอาหารให้กับคนทั้งในและนอก ชุมชน เช่น ผักหวานป่า หน่อไม้ เห็ดชนิดต่างๆ นอกจากนี้ ยังสร้างรายได้ให้ชุมชนด้วย

พันธุ์ไม้ป่าชายหาดบ้านบางเนียง

จากการศึกษาชนิดของพันธุ์ไม้ในพื้นที่ป่าสาธารณะ บ้านบางเนียง พบพรรณไม้จำนวน 29 วงศ์ 46 สกุล และ 50 ชนิด ซึ่งสามารถแยกตามลักษณะนิสัย (Habit) เป็นไม้ต้น 15 ชนิด ไม้พุ่ม 14 ชนิด ไม้พุ่มกึ่งไม้ต้นขนาดเล็ก 4 ชนิด ไม้ต้นขนาดเล็ก 6 ชนิด ไม้เถาเลื้อย 3 ชนิด ไม้อิงอาศัย 4 ชนิด ไม้ 1 ชนิด และกล้วยไม้ 3 ชนิด

พันธุ์ไม้ที่สามารถพัฒนาเป็นไม้ประดับได้หลายชนิด อาทิเช่น ตีนเป็ดทราย (*Cerbera manghas*) ส้านใหญ่ (*Dillenia obovata*) ม้าวิ่ง (*Doritis pulcherrima*) เข็มทอง (*Ixora javanica*) กะระร่อนปากเป็ด (*Cymbidium findlaysonianum*) ข้ำหลวงหลังลาย (*Asplenium nidus*) โคลงเคลง (*Melastoma malabathricum*) พรวดหรือทุ (*Rhodomyrtus tomentosa*) เกออร์คนธ์ (*Tetracera indica*) นมตำเลีย (*Hoya sp.*) นาคราช (*Davallia sp.*) รักทะเล (*Scaevola taccada*) และกระแตไต่ไม้ (*Drynaria quercifolia*) เป็นต้น

ชนิดไม้ที่ใช้ประโยชน์ด้านเนื้อไม้ ได้แก่ พะยอม (*Shorea roxburghii*) เจียงพรา้งนางแอ (*Carallia brachiata*) และหว้า (*Syzygium sp.*) ตามลำดับ

ชนิดที่เป็นอาหาร อาทิ **ไม้ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์สำหรับกินใบ/ยอดอ่อน** ได้แก่ ผักหวานป่า (*Champereia manillana*) และเสม็ดแดง (*Syzygium gratum*) และ**ไม้สำหรับกินลูก** ได้แก่ มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica*) เป็นต้น

พื้นที่อีกแห่งหนึ่งที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้ คือ **พื้นที่สาธารณะบ้านทุ่งตึก** มีเนื้อที่ประมาณ 34 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าเสื่อมโทรมลักษณะดินเป็นดินทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ป่าสาธารณะแห่งนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาให้เป็นแหล่งที่ทิ้งขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา และพื้นที่สาธารณะบริเวณศาลาประชาคมบ้านทุ่งตึกประมาณ 9 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าเสื่อมโทรม ซึ่งชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญ จึงได้ร่วมกันปลูกต้นไม้เสริมในวันสำคัญ นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ป่าชายหาดที่เป็น **พื้นที่สาธารณะบ้านนอกนา** อีกประมาณ 73 ไร่ ส่วนหนึ่งเป็นสนามบินสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ชุมชนใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบัน และอีกส่วนหนึ่งยังคงมีสภาพเสื่อมโทรมหลังจากประสบภัยสึนามิ

ส่วนพื้นที่ชายหาดด้านตะวันตกของเกาะ คาดกันว่าบริเวณชายหาดของเกาะคอเขา ในอดีตเคยเป็นแหล่งวางไข่ของเต่าทะเลมาก่อน โดยเมื่อกลางปี 2552 ซึ่งเป็นช่วงมรสุม พบเต่าทะเลขึ้นมาเกยหาด 3 ครั้ง ส่วนในป่าชายหาดซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ยังมีนกหายากอีกหลายชนิด เช่น นกเป็ดน้ำใหญ่ ส่วนนกที่พบทั่วไป ได้แก่ นกเขาขาว นกเขาใหญ่ นกกินปลีอกเหลือง นกปรอดหน้าขาว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบสัตว์ชนิดอื่นๆ ได้แก่ หนูท้องขาว กระรอกปลายหางดำ ลิงแสม แอ้ง จิ้งเหลนบ้าน

ป่าพรุ ในเกาะคอเขา มีสภาพพื้นที่มีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ถือครองโดยเอกชน แต่ไม่มีการทำประโยชน์ใดๆ ในที่ดินดังกล่าว ดังนั้น ในช่วงฤดูฝนชาวบ้านจึงได้เข้าไปเก็บหาเห็ดชนิดต่างๆ สร้างรายได้ให้กับครอบครัว

สภาพป่าพรุในเกาะคอเขา

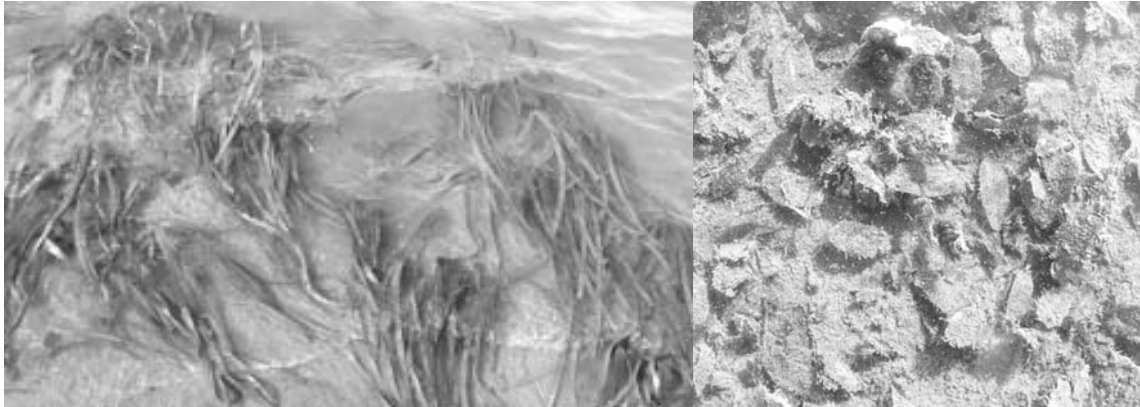
จากการสำรวจพบพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่สำคัญ เช่น ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิง ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นเฉพาะถิ่น พันธุ์กล้วยไม้ป่าที่ขึ้นเกาะอยู่ตามไม้ใหญ่ ส่วนสัตว์ที่พบเห็นได้จากบริเวณดังกล่าว เช่น ชะมดเขียด ชะมดแผงหางปล้อง นากใหญ่ขนเรียบ เหี้ย งูเห่า อึ่งน้ำเต้า อึ่งอ่างบ้าน กบหนอง กบน้ำเค็ม นกยางกรอก นกกวก นกกาน้ำเล็ก นกกระเต็นหน้าอกขาว เป็นต้น

ปะการังและหอยทะเล

แนวปะการัง ในเขตตำบลเกาะคอเขา พบบริเวณเกาะผั่ว ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเกาะคอเขาไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 4 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยเรือประมาณ 45 นาที แนวปะการังในบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของเกาะคอเขา พบปะการังชนิดต่างๆ ได้แก่ ปะการังสมอง ปะการังโขด ปะการังเขากวาง ปะการังดอกเห็ด เป็นต้น แนวปะการังบริเวณเกาะผั่วได้รับความเสียหายจากสึนามิไม่รุนแรง ได้มีการฟื้นตัวตามธรรมชาติและคาดว่าจะเข้าสู่ระดับปกติในระยะเวลาไม่นาน

นอกจากนี้ ยังพบแนวปะการังบริเวณปากคลองบางสังข์ ใกล้เคียง ชายฝั่งทางตอนเหนือของเกาะคอเขา ซึ่งได้รับความเสียหายอย่างรุนแรงจากภัยพิบัติสึนามิ และมีการฟื้นตัวไม่มาก โดยชาวประมงเล่าว่าปะการังที่เคยพบในบริเวณนี้เป็นปะการังเขากวาง และพบปลาทะเลชนิดต่างๆ เช่น ปลากะพง ปลาเก๋า ปลาผีเสื้อ ปลาสลิดหิน ปลานกแก้ว ปลานกขุนทอง เป็นต้น

แหล่งหญ้าทะเล ที่พบในบริเวณเกาะคอเขา มีการแพร่กระจายเป็นแนวยาวตามชายฝั่งด้านทิศเหนือของเกาะคอเขา บริเวณปากคลองวัด ซึ่งเป็นอาณาเขตติดต่อกันระหว่างบ้านเมืองใหม่กับบ้านนอกนา มีพื้นที่หญ้าทะเลประมาณ 343 ไร่ พบหญ้าทะเล 2 ชนิด ได้แก่ หญ้าคาทะเล (*Enhalus acoroides*) และหญ้าใบพายหรือหญ้าเงาแคระ (*Halophila beccarii*) หญ้าทะเลทั้งสองชนิดชอบขึ้นบนพื้นทรายปนโคลน โดยพบหญ้าคาทะเลเป็นหย่อมๆ ยาวขนานกับชายฝั่งมีสภาพสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

หญ้าคาทะเลและหญ้าใบพายที่พบบริเวณชายฝั่งด้านเหนือเกาะคอเขา

ในบริเวณแหล่งหญ้าทะเลมักพบสัตว์น้ำ จำพวก ลูกปูม้า กุ้ง ปลิงทะเล และหอยชักตีน จึงเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญของชุมชนทั้งจากในเกาะคอเขาและจากภายนอก อย่างไรก็ตาม แหล่งหญ้าทะเลบริเวณชายฝั่งด้านเหนือของเกาะคอเขานี้ ก็นับว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย อันเนื่องมาจากการใช้เครื่องมือประมงที่ไม่เหมาะสม เพราะปัจจุบันได้มีบุคคลภายนอกเข้ามาทำการประมงในบริเวณเกาะคอเขาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ปริมาณตะกอนที่แม่น้ำต่างๆ ชะล้างมาจากพื้นดินสู่อ่าวเวก ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของหญ้าทะเล

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง

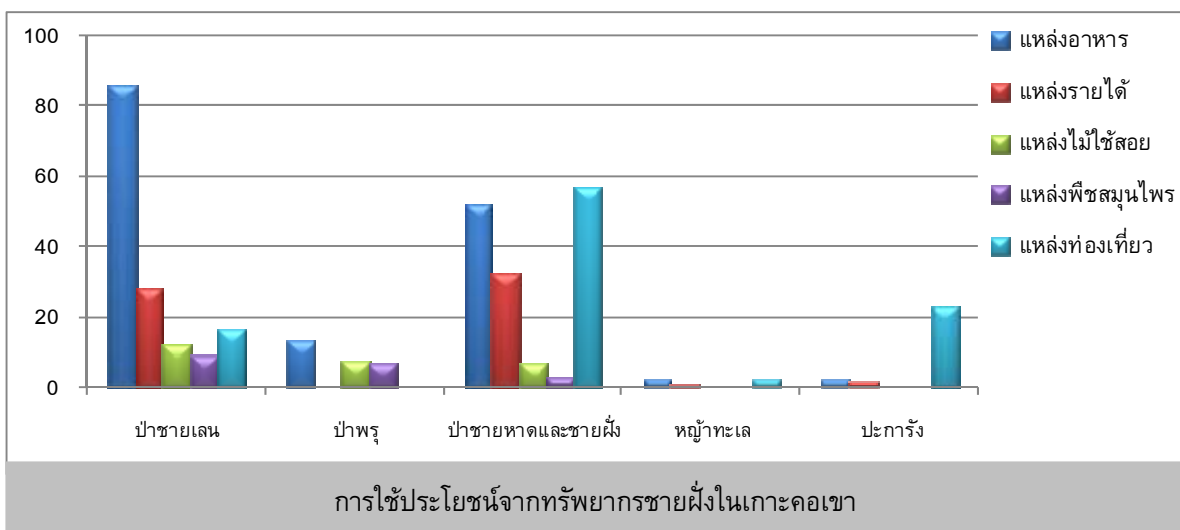
ประมง | จับแมลงพลัด | ร่อนแร่ | ท่องเที่ยวโดยชุมชน | สมุนไพร

4. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง

ประชาชนส่วนใหญ่ในเกาะคอเขาประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และได้ใช้ประโยชน์ชายฝั่งไม่ว่า ป่าชายเลน ป่าพรุ ป่าชายหาดและบริเวณชายฝั่ง รวมทั้งบริเวณแหล่งหญ้าทะเลและแนวปะการัง

จากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนในเกาะคอเขามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง ร้อยละ 86 ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน รองลงมาเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าชายหาดและทะเลชายฝั่ง ป่าพรุ ปะการัง และหญ้าทะเล ตามลำดับ ซึ่งมีการใช้เป็นแหล่งอาหารมากกว่าเพื่อการค้า เนื่องจากมีอาชีพอื่นที่สามารถสร้างรายได้รองรับอยู่แล้ว เช่น ทำสวน ค้าขาย เป็นต้น ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพเพื่อการค้าคิดเป็นร้อยละ 35 ของประชากรในเกาะคอเขา ใช้เรือและเครื่องมือประมงขนาดเล็ก ที่ออกไปหากินไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก มีบางคนให้ข้อมูลว่าหลังเกิดภัยสึนามิได้ลดระยะห่างจากฝั่งในการทำประมง

ที่มา: สำรวจด้วยแบบสอบถาม, 2552.

ทรัพยากรชายฝั่งที่สร้างแหล่งรายได้ให้กับชุมชนในเกาะคอเขา ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการจับสัตว์น้ำต่างๆ ได้แก่ ปลากระบอก ปลาเกะพง ปลาเสียด ปลามัง ปลาทราย ปลาจาระเม็ด ปูม้า ปูดำ กุ้งมังกร กุ้งกุลาดำ กุ้งเคย หอยแครง หอยก้น หอยชักตีน เป็นต้น ในขณะที่บางครอบครัวมีรายได้จากการจับแมลง ได้แก่ แมลงพลัด และหาพืชผักต่างๆ เช่น ผักหวานป่า เห็ด หน่อไม้ หลุมพี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีรายได้จากการร่อนแร่ดีบุกบริเวณชายฝั่ง และรายได้จากให้บริการด้านการท่องเที่ยว

การทำมาหากินของชุมชนในเกาะคอเขา มีช่วงเวลาต่างกันไปตามฤดูกาลและเครื่องมือที่ใช้ โดยการจัดสัตว์น้ำในป่าชายเลนจะสามารถทำได้ทั้งปี ในขณะที่การจัดสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งจะได้ดีในช่วงหน้าแล้ง ไม่มีมรสุม เช่นเดียวกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ส่วนการเก็บหาผักและเห็ดจะหาได้มากในช่วงฤดูมรสุม

ปฏิทินการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา

ทรัพยากร	เดือน												บริเวณ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.ปลากะบอก (อวนล้อม, สวิง)													ป่าชายเลน ชายฝั่ง
2.ปลากะพงขาว (อวนล้อม, สวิง)													ป่าชายเลน ชายฝั่ง
3.ปลากะพงแดง (ลอบ)													ชายฝั่ง
4.ปลาจาระเม็ด (อวนลอย)													ชายฝั่ง
5.ปลามง, ปลาเสียด (อวนลอย)													ชายฝั่ง
6.ปูม้า, ปลาทูราย (อวนถ่วง)													ชายฝั่ง
7.ปูดำ (หยอง)													ป่าชายเลน
8. หอยแครง													ป่าชายเลน ชายฝั่ง
9. หอยชักตีน													ห้วยน้ำทะเล ชายฝั่ง
10. หอยกัน													ป่าชายเลน
11. กุ้งมังกร (อวนถ่วง)													ชายฝั่ง
12. กุ้งเคย (รุน)													ชายฝั่ง
13. กุ้งกุลาดำ, กุ้งลาย, กุ้งขาว(ลิ้ง)													ป่าชายเลน ชายฝั่ง
14. หมึก (ลอบ)													ชายฝั่ง
15. จับแมลงพลัด													ป่าชายหาด
16. เก็บผักหวานป่า													ป่าชายหาด
17. เก็บเห็ดต่างๆ, หน่อไม้													ป่าชายหาด
18. กวาดแร่ดีบุก													ชายฝั่ง
19. การท่องเที่ยว													ป่าชายเลน ชายฝั่ง

ที่มา: สํารวจภาคสนาม, 2552.

การทำประมงซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนในเกาะคอเขามีหลายรูปแบบ อาศัยเรือขนาดเล็ก และใช้เครื่องมือประมงขนาดเล็ก อาทิ อวนประเภทต่างๆ ลอบ สวิง เบ็ด หยอง เป็นต้น ในคลองต่างๆ บริเวณป่าชายเลนเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญ และบริเวณชายฝั่งใกล้ๆ เกาะ ริมชายหาด และแหล่งห้วยน้ำทะเล

วางอวนปลา

การจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งของชุมชนในเกาะคอเขานิยมใช้อวนถ่วง อวนลอย และอวนล้อม ซึ่งอวนแต่ละประเภทจะใช้ในช่วงเวลาที่ต่างกัน

- ◎ **อวนลอย** ทำจากเส้นเอ็น ผูกเป็นช่อง (ตาอวน) ขนาด 3-5 นิ้ว โดยมีตะกั่วถ่วงด้านล่าง ช่องเว้นช่อง และมีลูกโป่งหรือทุ่นพลาสติกกลมผูกไว้ข้างบนเพื่อให้อวนลอย ใช้ในช่วงน้ำเกิด (ขึ้นและแรม 13 ค่ำ-5 ค่ำ) เนื่องจากเป็นช่วงที่กระแสน้ำไหลแรง ช่วยทำให้อวนลอยอยู่ที่บริเวณผิวน้ำ วิธีการใช้อวนลอยชาวประมงต้องออกไปวางอวนเป็นแนวขวางทิศทางการไหลขึ้น-ลงของน้ำ โดยวางอวนในช่วงน้ำเริ่มขึ้นแล้วทิ้งไว้จนน้ำลงจึงไปกู้อวนและปลดปลา ซึ่งปลาที่ได้ส่วนใหญ่เป็นปลาผิวน้ำ ได้แก่ ปลาจาระเม็ด ปลามง ปลาเสียด ปลากระเบน เป็นต้น
- ◎ **อวนล้อม** สามารถใช้ได้ทั้งช่วงน้ำเกิดและน้ำตาย ซึ่งช่วงเวลาที่เหมาะสมคือช่วงน้ำแห้ง เนื่องจากจะสังเกตเห็นฝูงปลาได้ง่าย ทำโดยนำอวนไปล้อมฝูงปลาโดยมีคนหนึ่งลากหัวคานแล้วอีกคนปล่อยอวน โดยลากให้หัวคานทั้งสองข้างมาชนกัน จากนั้นใช้อุปกรณ์ตีน้ำให้มีเสียงดังเพื่อไล่ปลาที่อยู่ในวงล้อมให้ตกใจ และ้วยหนีไปชนอวน วิธีการนี้จะได้ปลาหลายชนิด ได้แก่ ปลากระบอก ปลาสาก ปลากระพง เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นปลาที่หากินผิวน้ำ

ลักษณะการใช้อวนทำการประมงที่เกาะคอเขา

- ◎ **อวนถ่วง** ทำจากเส้นเอ็น ผูกเป็นช่อง (ตาอวน) ขนาด 5 นิ้วขึ้นไป โดยมีตะกั่วถ่วงด้านล่าง ทุกช่อง เพื่อให้อวนจมลงไปในน้ำ ใช้ในช่วงน้ำตาย (ขึ้นและแรม 6 ค่ำ – 12 ค่ำ) ซึ่งมีระดับน้ำขึ้น-ลงไม่เปลี่ยนแปลงมากและกระแสน้ำไม่แรง เนื่องจากต้องถ่วงอวนให้ถึงพื้นดิน วิธีการทำโดยวางอวนเป็นแนวขวางทิศทางการไหลขึ้นลงของน้ำเช่นกัน สามารถวางในช่วงเวลาใดก็ได้ตามสะดวก ไม่ต้องอาศัยเวลาน้ำขึ้น-ลง ซึ่งนิยมออกไปวางตั้งแต่ช่วงเช้าถึง 1-2 ค่ำแล้วจึงออกไปกู้อวนและปลดปลาในช่วงเช้า ซึ่งปลาที่ได้ส่วนใหญ่เป็นปลาหน้าดินและปูต่างๆ ได้แก่ ปูม้า ปลาลิ้นหมา ปลาใบปอ ปลาปากหมู เป็นต้น

อวนทั้งสามประเภทขนาดของตาอวนจะเป็นเครื่องกำหนดชนิดปลาที่ได้จับได้ เช่น **ปลาจาระเม็ด** ต้องใช้ตาอวนขนาด 6-7 นิ้ว ส่วน**ปลาดาบ** ต้องใช้ตาอวนขนาด 2.5-3 นิ้ว เป็นต้น ซึ่งการใช้ตาอวนขนาดใหญ่จะต้องใช้ต้นทุนที่สูงกว่า ดังนั้นหากต้องการจับปลาให้ได้หลากหลายชนิดชาวประมงต้องมีอวนหลายขนาด

ตีปลา

ตีปลา เป็นวิธีการที่ชาวบ้านเกาะคอเขา เรียกวิธีการประมงโดยใช้สวิงเป็นเครื่องมือจับปลา ลักษณะสวิงขอบทำจากลวดดัดให้กลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 นิ้ว ใช้อวนเก่าผูกติดเป็นกรวย มัดติดกับด้ามสวิงที่ทำจากไม้หรือท่อพีวีซี ทัวไปจะยาวประมาณ 1.5 เมตร

สวิงตีปลาในคลองบริเวณป่าชายเลน

การตีปลา มักทำในบริเวณคลองในป่าชายเลน โดยนำสวิงไปนั่งพายบนหัวเรือเพื่อฟังเสียงปลาที่เล่นน้ำ จากนั้นใช้ไฟส่อง เมื่อเห็นปลาขนาดที่ต้องการก็รีบใช้สวิงตักไปแล้วพลิก

สวิงกลับขึ้นมาสวในเรือ ซึ่งวิธีการนี้ชาวประมงสามารถเลือกจับเฉพาะปลาตัวใหญ่ได้ โดยปลาที่จับได้ส่วนใหญ่เป็นปลาผิวน้ำ เช่น ปลากระบอก ปลากะพงแดง ปลากะพงขาว ปลาดุกทะเล โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมในการใช้วิธีนี้ทำได้ทั้งช่วงน้ำขึ้นและน้ำลง ท่าเลที่เหมาะสมต้องเป็นบริเวณลำคลองที่มีน้ำเขียว

จับปูดำ

การจับปูดำ หรือที่ชาวบ้านเรียก ตกปูดำ ชาวประมงที่เกาะคอเขาจะใช้ “หยอง” เป็นเครื่องมือซึ่งทำมาจากอวน โดยทำให้เป็นช่องที่ปูดำเข้าได้ทางเดียว มีไม้สำหรับปักกับเลนตรงกลาง และมีไม้ไผ่หรือท่อพีวีซีทำเป็นขอบสองขอบ

ลักษณะเครื่องมือหยองจับปูดำ

วิธีตกปูดำ จะใช้เหยื่อล่อที่เป็นเนื้อปลาที่ยังไม่เน่าผสมเกลือ เพื่อให้เนื้อปลาแข็ง นำไปผูกที่ด้านบน เมื่อปูดำเข้ามากินเหยื่อจะไม่สามารถออกมาได้ แม้กินเหยื่อหมดแล้ว และสามารถปักทิ้งไว้ข้ามคืนได้ การตกปูดำชาวประมงต้องมีความรู้เรื่องน้ำขึ้นน้ำลง เนื่องจากช่วงเวลาที่เหมาะสมในการวางเครื่องมือพร้อมเหยื่อ ต้องเป็นช่วงที่น้ำแห้งก่อนที่น้ำจะขึ้น ซึ่งช่วงวันที่น้ำแห้งมากคือช่วงน้ำเกิด (ขึ้นและแรม 13 ค่ำ – 5 ค่ำ) โดยสถานที่ที่เหมาะสมในการวางเครื่องมือคือบริเวณคลองเล็กๆ ที่มีน้ำไหล

ผ่านที่เขี้ยวมาก เพื่อกลืนส่งไปได้ไกลขึ้นและต้องเป็นบริเวณที่มีรากโกงกางหนาแน่น ซึ่งเป็นแหล่งที่ปูดำชอบอาศัยอยู่ โดยปูดำที่จับได้ชาวประมงจะนำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่เป็นคนในชุมชน ส่วนปูดำที่มีขนาดเล็กจะนำไปขุนให้โตขนาดก่อนส่งขายต่อไป และบางส่วนนำไปทำเป็นปูนึ่งซึ่งสามารถขายได้ราคาสูงกว่า

โล๊ะกุ้ง

การโล๊ะกุ้ง หรือแทงกุ้ง เป็นวิธีการจับกุ้งในป่าชายเลนหรือในคลองเวลากลางคืน ส่วนใหญ่เป็นกุ้งขาว กุ้งกุลาดำ และกุ้งลาย โดยต้องมีอุปกรณ์ให้แสงสว่างและฉมวกขนาดเล็กในการจับกุ้งด้วย ทำโดยการส่องไฟไปยังบริเวณที่กุ้งเข้ามาหากิน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีลักษณะเป็นอ่าว ลำคลองหรือชายหาด เมื่อไฟส่องที่ตากลุ้งจะเห็นเป็นสีแดงจึงใช้ฉมวกเลือกแทงตัวที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งสังเกตได้จากจุดสีแดงของตากลุ้งจะห่างกันมากเมื่อกุ้งมีขนาดใหญ่

ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการโล๊ะกุ้งต้องเป็นช่วงน้ำลงและน้ำไม่ขุ่น เพราะจะทำให้สังเกตเห็นตากลุ้งได้ง่ายขึ้น ดังนั้นช่วงวันที่เหมาะในการโล๊ะกุ้งจะเป็นช่วงน้ำเกิด (ขึ้นและแรม 13 ค่ำ – 5 ค่ำ) ซึ่งจะมีระดับน้ำที่แห้งมาก การโล๊ะกุ้งสามารถทำได้ทั้งปี แต่ในช่วงฤดูแล้งจะทำได้สะดวกกว่าเนื่องจากไม่มีฝนตก ระดับน้ำน้อยและใส ทำให้สามารถสังเกตเห็นตัวกุ้งได้ง่าย

การโล๊ะกุ้งหรือแทงกุ้งในเวลากลางคืน

จับแมลงพลัด

แมลงพลัดเป็นแมลงอาศัยและกินใบสนทะเล วางไข่ในดินตามโคนต้นสนทะเล ตัวโตเต็มที่จะมีขนาดประมาณ 4-5 เซนติเมตร ชาวบ้านนิยมรับประทานโดยนำมาผัดกับกะทิ หรือทำแกงคั่ว การจับแมลงพลัดสามารถทำได้ทั้งช่วงกลางวันและกลางคืน

- ◎ **วิธีการหาแมลงพลัดในช่วงกลางวัน** ทำโดยการเดินหาตามใบไม้บริเวณโคนต้นสนทะเล หรือเขยาดต้นสนทะเลให้แมลงพลัดที่เกาะอยู่ร่วงลงมา

- ๑๑) **วิธีการหาแมลงพลัดในช่วงเวลากลางคืน** ทำโดยใช้แสงไฟจากหลอดไฟแบล็คไลท์ (Black light) ล่อให้แมลงพลัดบินมาเล่นไฟ ซึ่งจะล่อในช่วงหัวค่ำช่วงเวลาประมาณ 18.00 - 20.00 น. ในบริเวณริมชายหาดใต้ต้นสนทะเลที่ไม่มีแสงไฟอื่นมารบกวน โดยช่วงวันที่เหมาะสมวันที่เดือนมืด (แรม 8-15 ค่ำ หรือขึ้น 1-7 ค่ำ) และลมต้องไม่แรงจัดจนเกินไป บางคนที่มีบ้านพักไม่ไกลจากป่าชายหาดมากมักจะติดตั้งหลอดไฟไว้ในบริเวณบ้านซึ่งจะสามารถจับแมลงพลัดได้เฉลี่ย 800-1,000 ตัวต่อคืน

แมลงพลัดสด สามารถขายได้ราคาตัวละ 50 สตางค์ หากนำไปผัดกับกะทิแล้วเสียบไม้จะขายได้ราคาตัวละ 1 บาท ช่วงที่จับแมลงพลัดได้มากคือช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนมกราคม ทั้งนี้ผู้ที่หาแมลงพลัดเป็นอาชีพ กล่าวว่า ...ก่อนเกิดสึนามิสามารถจับแมลงพลัดได้เฉลี่ย 3,000-4,000 ตัวต่อคืน แต่หลังจากประสบภัยสึนามิสามารถหาแมลงพลัดได้น้อยลง โดยเฉพาะช่วงที่ประสบภัยใหม่ๆ บางคืนจับไม่ได้เลย คาดว่าเกิดจากน้ำเค็มที่คลื่นสึนามิพัดเข้ามา ทำให้ดินบริเวณป่าชายหาดไม่เหมาะสมต่อการวางไข่ของแมลงพลัด และทำให้ต้นสนทะเลที่เป็นอาหารของแมลงพลัดตายเป็นจำนวนมาก...

ร่อนแร่

แร่ที่ชาวบ้านหาได้ที่เกาะคอเขาเป็นจำพวกแร่ดีบุก โดยชาวบ้านเรียกกิจกรรมนี้ว่า การกวาดแร่ หรือ ร่อนแร่ ใช้วิธีการแบบโบราณและใช้แรงงานคนทั้งหมด ช่วงที่มีแร่ขึ้นใหม่ที่ชายหาดจะเป็นช่วงมรสุมเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน มีคลื่นลมแรงและซัดพัดพาแร่ดีบุกจากท้องทะเลลึกมาค้างอยู่ที่ชายหาดบริเวณบ้านนอกนาและบ้านทุ่งตึก

การร่อนแร่เริ่มจากการกวาดและเก็บแร่ที่ชายหาด จากนั้นทำการแยกทรายออกจากแร่โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “เรียง” ที่มีลักษณะกลมคล้ายกระทะที่ไม่มีหูแต่มีก้นที่ตื้นกว่า ทำจากไม้เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร วิธีการแยกทำโดยนำแร่ที่กวาดมาร่อนกับน้ำโดยการหมุนทวนเข็มนาฬิกาสลับกับหมุนตามเข็มนาฬิกา ซึ่งทรายที่มีน้ำหนักเบาจะหลุดออกไปนอกเรียง คงเหลือแร่ดีบุกที่มีน้ำหนักมากกว่าค้างอยู่ที่ก้นเรียง

จากนั้น ทำการแยกแร่โดยนำแร่ดิบๆ ที่เหลือจากการแยกทรายออก แล้วมาทำการแยกแร่ออก โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ถ่าย” ซึ่งมีลักษณะกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ทำจากอะลูมิเนียมยกขอบสูงประมาณ 3 นิ้ว พื้นล่างเป็นตะแกรงละเอียด

การร่อนแร่และลักษณะตะกอนแร่ที่ชายหาดเกาะคอเขา

นำแร่ดิบๆ มาใส่ใน “ถ่าย” จุ่มลงไปใต้น้ำที่อยู่ตื้นๆ เพื่อให้แร่ที่มีขนาดเล็กกว่ารูตะแกรงของถ่ายหลุดออกไป คงเหลือเนื้อแร่ดิบๆ ที่มีสีน้ำตาลแดงเหลืออยู่ แล้วนำเนื้อแร่ดิบๆ ไปย่างไฟ หรือตากแดดให้แห้งก่อนนำไปขาย มีราคาประมาณกิโลกรัมละ 150-160 บาท ผู้ที่ทำอาชีพร่อนแร่ให้ข้อมูลว่า ช่วงมรสุมของปี 2552 ที่ผ่านมานี้ สามารถร่อนแร่ดิบๆ ได้กว่า 400 กิโลกรัม

ท่องเที่ยวโดยชุมชน

เกาะคอเขามีชายหาดและแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งที่สวยงาม เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามามากขึ้นเรื่อยๆ จึงมีโรงแรม รีสอร์ท และร้านค้า ตั้งกระจายอยู่บริเวณด้านตะวันตกของเกาะ ส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยภาคธุรกิจเอกชน

...การท่องเที่ยวโดยชุมชนน่าจะสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจได้... เป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนหยิบยกขึ้นมาพูดคุย หลังจากได้เข้าร่วมศึกษาดูงานด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง หลังประสพภัยสึนามิ จึงได้ริเริ่มการพัฒนาพื้นที่พักโฮมสเตย์และล่องเรือแคนูชมป่าชายเลนขึ้น และต่อมาในปี 2551 ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการจัดการท่องเที่ยวเกาะคอเขาอย่างยั่งยืน จึงมีการกำหนดทิศทางการพัฒนา พร้อมกลไกความร่วมมือกับภาคธุรกิจโรงแรม ผู้ประกอบการ และองค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา ทำให้มีการพัฒนากิจกรรมและตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในเกาะคอเขา ได้แก่

- ◎ ชายหาดที่สวยงามด้านตะวันตกของเกาะคอเขา
- ◎ เส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชายเลน บ้านเมืองใหม่และบ้านนอกนา
- ◎ เส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชายหาด บ้านบางเนียง

- ◎ นั่งเรือหางยาวและพายแคนชมทัศนียภาพและวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง
- ◎ ดำน้ำชมปะการังบริเวณเกาะผ้า
- ◎ ร่วมทำกิจกรรมประมงชายฝั่ง อาทิ ตกหมึก ตกกุ้ง
- ◎ ชมเมืองโบราณ
- ◎ พักโฮมเตย์ บ้านนอกนา

กิจกรรมท่องเที่ยวในเกาะคอเขา

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะคอเขา ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงค่อยๆ มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งเว็บไซต์ โดยชุมชนก็ตระหนักดีว่า ยังต้องพัฒนารูปแบบและการจัดการให้มีความชัดเจนและได้มาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับ

สมุนไพร

การใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรคได้ถูกถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันชุมชนในเกาะคอเขานิยมใช้บริการสถานพยาบาลของรัฐและการแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่า ทำให้ความรู้เหล่านี้เลือนหายไปมาก อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็ยังสามารถระบุได้ว่ามีพืชสมุนไพรที่สำคัญ ซึ่งพบในป่าชายเลน ป่าชายหาด และบริเวณหาดทราย ได้แก่ เหงือกปลาหมอหรือที่ชาวบ้านเรียกแก้มหมอ ตาตุ่มทะเล ตะบูนขาว ประทะเล หัวร้อยรู และผักบ้งทะเล โดยแต่ละชนิดมีสรรพคุณ ดังนี้

- ◎ **เหงือกปลาหมอ (ดอกม่วง)** ใช้ส่วนต่างๆ ทั้งหั่นนำมาต้มน้ำอาบแก้คัน หรือนำมาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากแห้ง แล้วนำมาต้มน้ำรับประทานก่อนอาหาร แก้เซ็ดเมื่อยและเหน็บชา นอกจากนี้ ยังสามารถนำมาตำ แล้วปะแผลที่โดนแมลงกัดต่อยเพื่อบรรเทาพิษได้ด้วย ส่วนต้นสด ก็สามารถนำมาตำ แล้วพอกบริเวณที่เป็นฝีหรือถูกงูกัด
- ◎ **ตาตุ่มทะเล** ใ้ยางเหนียวสีขาวขุ่นมาผสมกับน้ำ ต้มรักษาโรคท้องผูก แต่ระวังอย่าให้ยางเข้าตา เพราะจะเป็นอันตรายได้ ส่วนแก่น ก็สามารถนำมาต้มน้ำหรือฝนกับน้ำปูนใส ต้มแก้ท้องเสียเจ็บพลัน รากและเปลือกนำมาบดให้ละเอียด ละลายน้ำ ต้มแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

- ◎ **ตะบูนขาว** ใช้เปลือกผลหรือเมล็ด นำมาต้มน้ำ ต้มรักษาโรคท้องร่วง ส่วนใบ นำมาต้มน้ำดื่มแก้ไอและหืด
- ◎ **ปรังทะเล** นำยอดอ่อนมาต้ม อาบแก้คัน และสามารถแก้พิษจากตาตุ่มเข้าตาได้ โดยใช้ น้ำจากกิ่งมาหยอดตาทันที ส่วนใบและต้น สามารถนำมาตำ แล้วพอกหรือทา แก้ ผื่นคัน ฝี และถอนพิษจากพิษและสัตว์ทะเล
- ◎ **หัวร้อยรู** นำหัวแช่น้ำเพื่อไล่มดออก แล้วนำมาหั่นตากแห้ง คั่วให้เหลือง ชงดื่มแทนน้ำชา บำรุงหัวใจ ขับเส้นชีพจร ขับพยาธิในท้อง แก้อาการปวดตามข้อ แก้อ่อนเพลีย อักเสบ บวม แก้ลมต่างๆ ดีมาก
- ◎ **ผักบุ้งทะเล** ใช้ใบ นำมาตำละเอียด คั้นเอาน้ำทาบริเวณแผลที่ถูกแมงกะพรุน หรือตำกับเหล้าใช้พอกแผลก็ได้

ผลตะบูนขาว หัวร้อยรู และผักบุ้งทะเล พืชสมุนไพรที่พบในเกาะคอเขา

การฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน

ผู้นำชุมชน | ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่ง | กองทุนหมุนเวียน

5. การฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน

ชุมชนต่างๆ ในเกาะคอเขาได้ริเริ่มจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างเป็นรูปธรรม หลังจากประสบภัยพิบัติสึนามิ โดยภัยพิบัตินี้ได้ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญของป่าชายเลน ในด้านการลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติทางทะเล เมื่อได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภายนอก ทำให้กิจกรรมการฟื้นฟูป่าชายเลนค่อยๆ พัฒนาขึ้น และนำไปสู่การจัดการทรัพยากรชายฝั่งในระยะยาว

ผู้นำชุมชน

การพัฒนาผู้นำเป็นประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญมาก เพราะต้องการให้มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเสียสละ มาขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน กิจกรรมในกลุ่มผู้นำชุมชนมักเริ่มจากการพูดคุยประเด็นที่กำลังสนใจ ด้วยรูปแบบไม่เป็นทางการ บางครั้งอาจต้องค้นหาผู้นำผ่านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ได้แสดงความตั้งใจและความสามารถ การพัฒนาศักยภาพผู้นำเน้น “การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ” นอกจากนี้ การศึกษาดูงาน และ เครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างชุมชนในเกาะคอเขาและชุมชนภายนอก ได้ช่วยพัฒนาการเรียนรู้และกระบวนการทำงานของผู้นำได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมการปรึกษาหารือ การศึกษาดูงาน และการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา แบ่งออกได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ อาทิ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ผู้นำตามธรรมชาติ อาทิ ผู้อาวุโส กรรมการป่าชายเลนชุมชน กรรมการกองทุนหมุนเวียน ผู้นำกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น โดยพบว่ามีส่วนระหว่างผู้หญิงและผู้ชายใกล้เคียงกัน

ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

การตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนในเกาะคอเขาได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมต่างๆ

- ๑๐ **เสริมสร้างความรู้และจิตสำนึก** เพื่อขยายแนวร่วมในการดูแลทรัพยากรชายฝั่งให้มากขึ้น โดยมีเป้าหมายที่กลุ่มเยาวชน จึงมีการจัดค่ายเยาวชนปีละ 1-2 ครั้ง และเยาวชนได้ร่วมกิจกรรมปลูกป่า การสำรวจและติดป้ายแนวเขตป่า ดูแลความสะอาดบริเวณชายหาดทุกครั้ง นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายให้คนในชุมชนและกลุ่มชาวประมงชายฝั่งเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น

- ๑๑ **ปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน** ชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านได้ดำเนินการปลูกป่าชายเลนเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากภัยสึนามิและฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม รวม 188,020 ต้น/ฝัก คิดเป็นพื้นที่ 537.20 ไร่ (350 ต้นต่อไร่) โดยพบว่ามียอดการรอดสูงกว่า ร้อยละ 80

ข้อมูลการปลูกป่าชายเลนในเกาะคอเขา

ชุมชน	วันที่ปลูก/ จำนวนกล้าไม้/ จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม						
บ้านเมืองใหม่	8 กย 49 700 ต้น 22 คน	28 มีค 50 5,000 ฝัก 24 คน	5 มีย 50 10,000 ฝัก 81 คน				
บ้านนอกนา	12 ส.ค. 49 15,000 ฝัก 60 คน	4 ธค 49 3,500 ต้น 101 คน	25 เมย 50 15,000 ฝัก 80 คน	6 สค 50 20,000 ฝัก 82 คน	19 กค 51 1,000 ต้น* 73 คน	21 มีค 52 20,000 ฝัก 91 คน	28 มีย 52 20,000 ฝัก 80 คน
บ้านปากเกาะ	11 มีค 50 10,000 ฝัก 25 คน	7 สค 50 20,000 ฝัก 53 คน					
บ้านทุ่งตึก	10 มีย 50 10,000 ฝัก 89 คน	12 ธค 52 60 ต้น* 10 คน					
บ้านบางเนียง	13 ธค 49 1,000 ต้น 30 คน	18 ธค 50 1,760 ต้น 63 คน	12 มีย 51 10,000 ฝัก 50 คน	5 พค 52 5,000 ต้น 30 คน	5 มีย 52 20,000 ฝัก 80 คน		

หมายเหตุ: * ป่าชายหาด

การปลูกป่าชายเลนที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ใช้กล้าไม้และผักโก่งกาง นอกจากนั้น มีถั่วขาว พังกาหัว สุมดอกแดง โปรงแดง โดยไม่ได้พิถีพิถันในการคัดเลือกพันธุ์ไม้มากนัก อาศัยการคัดเลือกพันธุ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาได้ง่าย และสามารถเป็นไม้เบิกนำได้ แต่สำหรับการฟื้นฟูในระยะต่อไป จะคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

- ◎ **ตั้งคณะกรรมการและกำหนดระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน** ในชุมชน 3 แห่ง ที่มีป่าชายเลนผืนใหญ่ ได้แก่ ชุมชนบ้านเมืองใหม่ บ้านนอกนา และบ้านบางเนียง เพื่อให้มีการจัดการอย่างเหมาะสม โดยการสำรวจแนวเขตและกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์
- ◎ **เพาะชำกล้าไม้** ชุมชนบ้านบางเนียงได้จัดทำเรือนเพาะชำกล้าไม้ ขนาด 5x20 เมตร เพื่อเตรียมกล้าไม้ที่จะปลูกในคราวต่อไป กล้าไม้ที่จัดเตรียมไว้ได้แก่ โกงกาง พังกาหัวสุมดอกแดง ตะบูนขาว ถั่วขาว โปรงแดง เป็นต้น
- ◎ **ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ** ชุมชนบ้านเมืองใหม่ ได้ทำการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาดำ และหอยจืดบริเวณคลองบางหอย ในป่าชายเลน ซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ห้ามเข้าไปทำการประมงใดๆ
- ◎ **สำรวจพรรณไม้ในป่าชายเลนและป่าชายหาด** เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดการป่า อาทิจากจัดหากกล้าไม้โดยใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การจำแนกการใช้ประโยชน์จากพืชอาหาร ไม้ใช้สอย สมุนไพร ไม้ประดับ เป็นต้น ปัจจุบันได้มีการสำรวจไปแล้วในป่าชายเลนบ้านเมืองใหม่และบ้านนอกนา ป่าชายหาดบ้านบางเนียง พบพันธุ์ไม้รวมกันเกือบ 100 ชนิด
- ◎ **เส้นทางศึกษาธรรมชาติ** จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การท่องเที่ยว และเฝ้าระวังการทำลายป่าชายเลน โดยเริ่มสร้างในบริเวณป่าชายเลนเมืองใหม่โดยใช้วัสดุคอนกรีต ระยะทาง 500 เมตร ต่อมาได้สร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชายเลนบ้านนอกนา ด้วยวัสดุไม้ไผ่ ระยะทาง 300 เมตร ซึ่งได้ชำรุดไปบ้างแล้ว ปัจจุบันมีแผนในการพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเพิ่มขึ้นอีก ในป่าชายหาดบ้านบางเนียง

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป้ายแนวเขต และการสำรวจพันธุ์ไม้ในป่าชายหาด

- ◎ **ดูแลรักษาชายหาด** โดยชุมชนบ้านปากเกาะและบ้านทุ่งตึก ได้ร่วมกับเยาวชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยวจัดกิจกรรมเก็บขยะชายหาด ในช่วงเริ่มฤดูกาลท่องเที่ยว พร้อมให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องการแยกขยะและขยะมีมูลค่าสามารถขายได้

สัดส่วนน้ำหนักของขยะชายหาดในเกาะคอเขาที่เก็บได้ มีดังนี้

- ขวดแก้ว ร้อยละ 48
- ขวดและวัสดุพลาสติก ร้อยละ 20
- วัสดุโฟมและขยะทั่วไป ร้อยละ 32

การเก็บขยะชายหาดในเกาะคอเขา

๑๐ **สำรวจและติดป้ายแนวเขตป่าชายเลน** ชุมชนบ้านเมืองใหม่และบ้านนอกนาได้ร่วมกับหน่วยงานภายนอก สำรวจพิกัดแนวเขตป่าชายเลนด้วยเครื่องมือ GPS แล้วแสดงข้อมูลไว้ในแผนที่ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนจัดการและป้องกันการบุกรุก นอกจากนั้น ได้ทำการติดป้ายแนวเขตตลอดแนวหน้าชายฝั่ง และบริเวณริมคลองต่างๆ โดยชุมชนอื่นๆ ก็มีแผนจะดำเนินการเช่นกัน รวมทั้งการสำรวจและจัดทำทุนเพื่อเป็นแนวเขตแหล่งหญ้าทะเล เพื่อป้องกันการทำลายจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการประมง

๑๑ **วางทุนแนวปะการัง** ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการวางทุนสำหรับผูกเรือท่องเที่ยวที่นำชมปะการัง บริเวณเกาะผา ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเป็นประจำทุกปี

ในอนาคต ชุมชนมีกิจกรรมเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ คือ การปกป้องทรัพยากรชายฝั่งที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกทำลาย ได้แก่ ที่ดินสาธารณะ และทรัพยากรประมง จึงจะสำรวจและจัดทำแนวเขตให้ครบทุกพื้นที่ และจัดทำแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ห้ามใช้เครื่องมือบางชนิดในการประมง และยังมีหวังว่าการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

กองทุนหมุนเวียน

กองทุนหมุนเวียนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนในเกาะคอเขามีหลายลักษณะ อาทิ กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งรัฐบาลส่งเสริมมาก่อนประสพภัยสึนามิ ส่วนกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ หลังประสพภัยสึนามิ ได้แก่ กองทุนสำหรับกลุ่มประมง และกองทุนฟื้นฟูอาชีพ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมี**กองทุนหมุนเวียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม** ที่บริษัทเซฟรอนสำรวจและผลิต จำกัด (มหาชน) และองค์การไฮเพอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล ให้การสนับสนุนผ่านการทำงาน

ของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนในการพึ่งตนเอง เชื่อมโยงสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสภาพคุณภาพชีวิต ในการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนนี้ ได้มีการเตรียมความพร้อม การพัฒนาศักยภาพชุมชน การศึกษาฐานกรณีตัวอย่างที่ดี การตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่ การอบรมเรื่องบัญชีและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนได้รับการสนับสนุนทุนงวดแรก เมื่อมีความพร้อมด้านคณะกรรมการ ด้านระบบบัญชี และกฎระเบียบ ต่อมาหากผ่านการประเมินด้านศักยภาพของคณะกรรมการ ด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม และกองทุนมีความก้าวหน้า ก็จะได้รับ การสนับสนุนเพิ่มอีกงวด

การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนฯ แต่ละชุมชน ได้มีการกำหนดกฎระเบียบในการกู้ยืม อัตราดอกเบี้ย การคืนเงิน และการจัดสรรกำไรประจำปีแตกต่างกันออกไป โดยมีการเลือกคณะกรรมการขึ้นมาจำนวน 5-10 คน เพื่อรับผิดชอบบริหารจัดการกองทุนฯ

ระเบียบกองทุนหมุนเวียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

ชุมชน	ระเบียบ
เมืองใหม่	- กู้ยืมได้ไม่เกินครั้งละ 25,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.50 บาทต่อเดือน - การจัดสรรผลกำไร * การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 30 % * สมทบเข้ากองทุน 20 % * สาธารณะประโยชน์ 20% * ตอบแทนกรรมการ 15 % * ส่งต่อแก่หมู่บ้านอื่นๆ 15 %
นอกนา	- ต้องเป็นสมาชิกและฝากออมทรัพย์อย่างน้อย 6 เดือน - กู้ยืมได้ไม่เกินครั้งละ 30,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.50 บาทต่อเดือน - การจัดสรรผลกำไร * การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 50 % * ตอบแทนกรรมการ 20 % * สมทบเข้ากองทุน 20 % * สาธารณะประโยชน์ 10 %
ปากเกาะ	- ต้องเป็นสมาชิกและฝากออมทรัพย์อย่างน้อย 6 เดือน - กู้ยืมได้ไม่เกินครั้งละ 30,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อเดือน - การจัดสรรผลกำไร * อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 30 % * สวัสดิการกองทุนฯ 10 % * ตอบแทนคณะกรรมการ 20 % * สาธารณะประโยชน์ 10% * สบทบกองทุนฯ 30 %
ทุ่งตึก	- กู้ยืมได้รายละไม่เกิน 30,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.50 บาทต่อเดือน - การจัดสรรผลกำไร * อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 30 % * ตอบแทนคณะกรรมการ 20 % * สาธารณะประโยชน์ 10% * อบรมศึกษาฐาน 10% * สบทบกองทุนฯ 20% * บริหารจัดการ 10%

ชุมชน	ระเบียบ
บางเนียง	- เป็นสมาชิกออมทรัพย์ 6 เดือนขึ้นไป - กู้ยืมได้รายละไม่เกิน 20,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.50 บาทต่อเดือน ส่งคืนเงินต้นขั้นต่ำ 300 บาทพร้อมดอกเบี้ย - ชำระไม่ตรงเวลา ปรับ 10 บาทต่อวัน - การจัดสรรผลกำไร เดือนพฤษภาคมของทุกปี * ดูแลและแผ้วถางป่าชายเลน 30% * สมทบเข้ากองทุน 20 % * สาธารณะประโยชน์ 20 % * ตอบแทนกรรมการ 20 % * ค่าบริหารจัดการกลุ่ม 10%

ชุมชนได้นำเงินกู้ยืมจากกองทุนหมุนเวียนฯ ไปใช้ในด้านต่างๆ ทั้งในและนอกภาคเกษตร โดยชุมชนชายฝั่งมักใช้เงินกองทุนหมุนเวียนไปเพื่อจัดซื้อและปรับปรุงเครื่องมือประมง เช่น อวนดักปู ดักปลา นอกจากนี้ ยังนำไปใช้เกี่ยวกับค้าขาย ปรับปรุงเรือรับจ้างข้ามเกาะ เป็นต้น

การติดตามประเมินผลเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กองทุนมีความเข้มแข็งและเติบโต จึงมีการติดตามผลต่อเนื่องทุก 6 เดือน จนถึงปัจจุบัน ดำเนินการโดยคณะกรรมการติดตามประเมินผล ที่

การติดตามประเมินผลกองทุนหมุนเวียน

คัดเลือกจากแต่ละชุมชนๆ ละ 2 คน กิจกรรมนี้ ได้มีส่วนทำให้คณะกรรมการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ จากการไปติดตามกองทุนของชุมชนอื่นๆ มากขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถกระตุ้นให้คณะกรรมการกองทุนฯ ซึ่งร่วมเป็นคณะประเมินผล ได้มีความตื่นตัวในการพัฒนาระบบข้อมูลการเงิน การบัญชี เห็นจุดอ่อนของชุมชนอื่น และนำมาปรับปรุงระบบการทำงานของกองทุนฯ ตนเอง และยังสามารถนำเอาจุดเด่นกองทุนฯ ของตนไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆ ด้วยความภาคภูมิใจ

กองทุนหมุนเวียนฯ นี้ มีส่วนสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน เนื่องจากได้กำหนดให้มีการจัดสรรผลกำไรประจำปี ร้อยละ 30-50 เพื่อนำไปการดูแลแผ้วถางป่าชายเลน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอาจนำ ผลกำไรที่จัดสรรไว้สำหรับสาธารณะประโยชน์ ร้อยละ 10-20 มาใช้ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งได้ด้วย ที่ผ่านมา ชุมชนต่างๆ ได้นำผลกำไรในส่วนนี้ไปใช้ในกิจกรรมการติดป้ายแนวเขตชุมชน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชน แต่บางชุมชนก็ยังเก็บรักษาบางส่วนไว้โดยยังไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากมีผลกำไรไม่มากนัก

สรุปการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขาโดยชุมชน ในช่วงปี 2548-2552
ตามหลักนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคม

เริ่มจากงานด้านสังคมและเศรษฐกิจ คำนึงถึงวัฒนธรรม วิธีการผลิตของชุมชน โครงสร้างทางสังคม ค้นหาและพัฒนาผู้นำเพื่อเป็นแกนในการขับเคลื่อนงานประมงหรือเพื่อสะท้อนข้อมูลและความต้องการของชุมชน แล้วค่อยขยายความร่วมมือในชุมชน ทั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มประมงชายฝั่ง และประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังใช้การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนรู้และศักยภาพของผู้นำ เพิ่มศักยภาพการผลิตและการพึ่งตนเองของชุมชน รวมถึงสนับสนุนกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ตามด้วยกิจกรรมการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง

- ช่วงแรกๆ เป็นการฟื้นฟูป่าชายเลนที่ได้รับผลกระทบจากภัยภิวัติน้ำ เมื่อได้ทำการปลูกและฟื้นฟูไปแล้วในทุกพื้นที่ ก็ได้ปลูกเพิ่มในพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม โดยยังไม่คำนึงถึงข้อมูลและหลักวิชาการมากนัก
- คำนึงถึงการจัดการในรูปแบบป่าชุมชน ได้ตั้งคณะกรรมการและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์
- เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และปลูกป่าชายเลนและป่าชายหาดโดยใช้พันธุ์ไม้ที่หลากหลายขึ้น มีเรือนเพาะชำกล้าไม้ชุมชน เพื่อเตรียมกล้าไม้ตามที่ต้องการ
- ใช้ข้อมูล องค์ความรู้และการวางแผน มาสนับสนุนให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน มีการสำรวจทรัพยากรในชุมชน สำรวจรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง การสำรวจและจัดทำแนวเขตทรัพยากรชายฝั่ง และจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อให้การดำเนินงานในทิศทางเดียวกัน

ต่อมา ให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านเศรษฐกิจมากขึ้น โดยใช้ทรัพยากรชายฝั่งที่มีอยู่เป็นฐานการผลิต ทั้งในด้านการประมงชายฝั่งและการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน จึงมีแนวคิดในการกำหนดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ กำหนดเครื่องมือประมง ไปพร้อมๆ กับการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น อยู่ในระยะการริเริ่มและประมงหรือเพื่อให้เกิดรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น

แม้ว่าการขับเคลื่อนงานการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน จะสามารถจำแนกเป็นลำดับได้ดังข้อมูลข้างต้น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ประเด็นต่าง ๆ ทั้งด้านนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคม ก็มักถูกนำมาใช้พร้อมๆ กันอยู่เสมอ

แผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา

กระบวนการ | ข้อมูลและศักยภาพ | วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางดำเนินงาน

6. แผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา

กระบวนการ

การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา ถือเป็นผลจากการศึกษาการใช้หลักนิเวศวิทยา เศรษฐกิจและสังคมในการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งและจัดการพื้นที่ประมงยั่งยืนบริเวณเกาะคอเขา จังหวัดพังงา เริ่มดำเนินงานตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม 2552 โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ด้วยการสนับสนุนด้านวิชาการและการประสานงานของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

กระบวนการทำงาน ได้เน้นการค้นหาข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจและวางแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีขั้นตอนในการจัดทำแผนการจัดการฯ ดังนี้

- ☑ การศึกษาข้อมูลทรัพยากร เศรษฐกิจและสังคม (พ.ค.-ส.ค. 52)
- ☑ การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน (ส.ค.52)
- ☑ การสัมมนาระดมความคิดเห็น (2 ก.ย.52)
- ☑ การปรึกษาหารือกับแต่ละชุมชน (ต.ค.-พ.ย. 52)
- ☑ จัดทำร่างแผนการจัดการฯ (ธ.ค. 52)
- ☑ การรับฟังความคิดเห็นของผู้นำชุมชน (19 ธ.ค.52)
- ☑ การประชุมหารือกับ อบต.เกาะคอเขา (22 ธ.ค.52)
- ☑ สรุปแผนการจัดการฯ และเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (30 ธ.ค. 52)

กิจกรรมการวางแผนการจัดการชายฝั่งเกาะคอเขา

ข้อมูลสำคัญและศักยภาพเกาะคอเขา

เกาะคอเขา เป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา มี 5 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 212 ครัวเรือน ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอันดามัน ตรงปากแม่น้ำสายต่างๆ ในการเดินทางไปเกาะคอเขายังต้องใช้เรือและแพขนานยนต์ข้ามที่ทำเรือบ้านน้ำเค็ม และเมื่อปลายปี 2547 เกาะคอเขาได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติสึนามิ มีผู้เสียชีวิต 75 คน บ้านเรือน ทรัพย์สินและเครื่องมือประมงเสียหายอีกจำนวนมาก

เกาะคอเขามีทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ **ป่าชายเลน** 12,954.73 ไร่ มีสภาพสมบูรณ์ ในส่วนที่เสียหายจากสึนามิ 300 ไร่ ได้รับการฟื้นฟูแล้ว ปัจจุบัน มีคณะกรรมการและกฎระเบียบการจัดการป่าชายเลน 3 หมู่บ้าน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน 2 แห่ง **ป่าบก** บริเวณเขาพระพิชัยและเขาบางเนียง ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีการบุกรุกปลูกพืชเชิงเดี่ยวเหลือพื้นที่ป่าสมบูรณ์ประมาณ 800 ไร่ นอกจากนี้ยังมีป่าบกนอกเขตป่าสงวนฯ อีกประมาณ 1,000 ไร่ บริเวณด้านทิศเหนือ ซึ่งมีปัญหาการบุกรุกสูงเช่นกัน เกาะคอเขามี**แหล่งน้ำ** คือ น้ำตกคลองโดน หนองน้ำและชุมชนเมืองเก่า 5 แห่ง

ป่าพรุ ส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ของเอกชน แต่ยังมีพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ได้แก่ บริเวณนบตีช้าง ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะถูกบุกรุกและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ส่วน**ชายหาดและป่าชายหาด** บริเวณด้านทิศเหนือและตะวันตกของเกาะ ส่วนใหญ่ก็เป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ของเอกชนเช่นกัน โดยมีโรงแรมและรีสอร์ทกระจายตัวอยู่ บางแห่งมีปัญหากัดเซาะชายฝั่งและขยะชายหาด ปัจจุบันเหลือป่าชายหาดที่พื้นที่สาธารณะของบ้านนอกนา 73 ไร่ มีสภาพเสื่อมโทรมจากสึนามิ ส่วนบริเวณบ้านบางเนียง 32 ไร่ มีสภาพสมบูรณ์

แนวปะการัง พบบริเวณเกาะผาด้านตะวันตกของเกาะคอเขา ประมาณ 2,300 ไร่ มีความสมบูรณ์และสวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ มีแนวปะการังบริเวณปากคลองบางสังข์ ด้านเหนือของเกาะคอเขา และมี**แหล่งหญ้าทะเล** กระจายเป็นแนวตามชายฝั่งทิศเหนือ บริเวณคลองวัด คลองผักเปี้ย คลองสน คลองยาง คลองยายพุ่ม และทางด้านทิศตะวันตกบริเวณเกาะผา มีสภาพสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งที่อยู่สัตว์น้ำวัยอ่อน เช่น ลูกปูม้า

ชุมชนมี**การใช้ประโยชน์**จากชายฝั่งสูง โดยเฉพาะป่าชายเลน รองลงมาเป็นการใช้ประโยชน์จากชายหาด ผู้ใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นชาวประมงชายฝั่ง ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 75 ของจำนวนประชากรในเกาะคอเขาโดยมีสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ปลากระบอก ปลาเกะพงขาว ปลาจาระเม็ด ปูดำ ปูม้า กุ้งกุลาดำ กุ้งขาว กุ้งเคย กุ้งมังกร หอยแครง หอยชักตีน หอยกัน หอยจับแฉง หอยหวาน เป็นต้น นอกจากนี้ มีการใช้ประโยชน์ด้านท่องเที่ยว การจับแมลงพลัด เก็บหาพืชผักในป่าชายหาด การกวาดและร่อนแร่ดีบุก

ปัญหาสำคัญ ที่พบ ได้แก่ เรืออวนบุกรุกเข้ามาใกล้ชายฝั่ง ขาดการควบคุมเครื่องมือประมงบุคคลภายนอกเข้ามาหากินและลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลน มีการกัดเซาะชายฝั่ง ขยะบริเวณชายหาดและในป่าชายเลน และยังขาดมาตรการในการดูแลแนวปะการัง

ชุมชนส่วนใหญ่ จึงมีความต้องการให้มีการสำรวจและจัดทำแนวเขตทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน ให้ข้อมูลและสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน มีการฟื้นฟูและการจัดการ พร้อมกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน เพื่อให้ชาวเกาะคอเขามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร อย่างเหมาะสม รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวและในรูปของรายได้จากกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ **นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ** ของประเทศ ซึ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยการจัดการอย่างมีส่วนร่วม

วิเคราะห์ศักยภาพการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกาะคอเขา

จุดแข็ง	โอกาส
- ทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายและสมบูรณ์ - ชายหาดมีความสวยงาม - แหล่งโบราณสถาน - ผู้ทำการประมงชายฝั่งร้อยละ 75 - แกนนำสิ่งแวดล้อมแต่ละหมู่บ้าน - การประชุมประจำเดือนทุกหมู่บ้าน - ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม - คณะกรรมการ แนวเขตและกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน บางหมู่บ้าน	- ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบางรายให้ความสนใจ - ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับประเทศและจังหวัด - หน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น - การจัดทำแผนชุมชน
จุดอ่อน	ข้อจำกัด
- ป่าบกถูกบุกรุกทำลายต่อเนื่อง - ขาดมาตรการดูแลรักษาปะการังในแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน - ขาดการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ - ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน - การทำงานเป็นกลุ่มไม่ชัดเจน - การพนัน	- การครอบครองที่ดินโดยบุคคลภายนอก - การทำประมงโดยบุคคลภายนอก - ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในระดับตำบลไม่ชัดเจน - โครงการพัฒนารัฐขาดความต่อเนื่อง - ภัยธรรมชาติและภาวะโลกร้อน

วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวทางดำเนินงาน

- ◎ **วิสัยทัศน์:** ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และการใช้ประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- ◎ **พันธกิจ:**
 - ประสานหน่วยงานและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
 - พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน
 - เสริมสร้างการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน
 - ส่งเสริมบทบาทของเยาวชนและสตรี
 - เชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม

๑๑ เป้าหมาย (ปี 2553-2555):

- 1) ทรัพยากรป่าบกและทรัพยากรชายฝั่ง ไม่ถูกบุกรุกทำลายเพิ่มเติม
- 2) ป่าชายเลนได้รับการฟื้นฟู จัดการและขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน
- 3) มีแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนและปลดปล่อยเครื่องมือประมงทำลายล้าง
- 4) เพิ่มรายได้จากการใช้ทรัพยากรชายฝั่งและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 5) ขยะมูลฝอยและน้ำเสียได้รับการจัดการ

๑๒ ยุทธศาสตร์ แนวทางดำเนินงาน และโครงการสำคัญ:

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ 4 ประการ พร้อมกำหนดแนวทางและโครงการสำคัญ ไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์/ แนวทางดำเนินงาน	โครงการ
1. ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	
1.1 จัดทำแนวเขตทรัพยากรชายฝั่ง	- สำรวจแนวเขตและติดป้าย/ท่อนแสดงแนวเขตป่าบก
1.2 ฟื้นฟูระบบนิเวศและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ	- ป่าชายเลน ป่าชายหาดแนวปะการัง และหญ้าทะเล
1.3 กำหนดเขตการใช้ประโยชน์	- สำรวจพันธุ์พืชและสัตว์ และระบุชนิดใกล้สูญพันธุ์หรือหายาก
	- ปล่องพันธุ์สัตว์น้ำ
	- ปลุกและฟื้นฟูป่าบก ป่าชายเลน และป่าชายหาด
	- ดูแลรักษาป่าต้นน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ
	- จำแนกเขตและกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ทรัพยากร
2. การป้องกันภาวะมลพิษและศึกษาการกัดเซาะชายฝั่ง	
2.1 ลดมลพิษจากขยะมูลฝอยและน้ำทิ้ง	- กำหนดมาตรการจัดการขยะชายหาดและในป่าชายเลน
	- รณรงค์การคัดแยกขยะและจัดตั้งจุดรับซื้อขยะมีค่า
2.2 ลดการกัดเซาะชายฝั่ง	- สำรวจข้อมูลการกัดเซาะและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายฝั่ง
3. การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน	
3.1 คู่มือแหล่งเพาะขยายพันธุ์สัตว์น้ำ	- สำรวจและประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ
3.2 ปรับภูมิทัศน์ชายหาด	- จัดสร้างแนวปะการังเทียมเพื่อป้องกันเครื่องมือประมงที่ไม่เหมาะสมและเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำ
3.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน	- กำหนดแนวทางประมงที่อนุรักษ์ทรัพยากร
	- สืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชนและร่วมรักษาแหล่งโบราณสถาน
	- จัดทำแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
	- พัฒนาเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์/ แนวทางดำเนินงาน	โครงการ
4. พัฒนาศักยภาพการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง	
4.1 เสริมสร้างความรู้และความตระหนักแก่เยาวชน	- จัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูล
4.2 พัฒนาศักยภาพผู้นำ	- ทำป้ายข้อมูลและพันธุ์ไม้บริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
4.3 พัฒนากองทุนสิ่งแวดล้อม	- พัฒนานักสืบชายฝั่ง 2 รุ่น
4.4 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร	- สนับสนุนการศึกษาวิจัยทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน
	- ติดตามผลกองทุนหมุนเวียนอย่างมีส่วนร่วม ทุก 6 เดือน
	- อบรมและศึกษาดูงานบทบาทองค์กรชุมชนและ อบต. ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๑๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง:

หน่วยงานรับผิดชอบ	ชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านในเกาะคอเขา องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา
หน่วยงานร่วมดำเนินการ	สถานศึกษา 2 แห่ง และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในเกาะคอเขา สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพังงา สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 19 (ลำแก่น) สำนักงานประมงจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพังงา สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอตะกั่วป่า
หน่วยงานสนับสนุน	สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 16 (ภูเก็ต) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถานีวิทยวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

